

РОЗДІЛ 4.

**ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ
«ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ
НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ**

4.1. Оцінка геоекономічних переваг в контексті забезпечення «зеленого» розвитку регіону (на прикладі Одеської області)

4.1.1. Особливості розвитку економічного потенціалу регіону

Одеська область є найбільшою за площею в Україні - 33,3 тис.кв.км (близько 5,5% території України), що порівняно з територією таких західноєвропейських країн, як Бельгія або Нідерланди. Населення області сягає майже 2,4 млн. осіб.

Відмінні особливості регіону: потужний морегосподарський комплекс, практично необмежені транзитні можливості, розвинене сільське господарство, значний туристичний і науково-освітній потенціал.

Головна особливість економіко-географічного положення області - її приморське та прикордонне положення. Широкий вихід до Азово-Чорноморського басейну і до великих річкових магістралей - Дунаю, Дністра - визначає її значні переваги в розвитку транспортної інфраструктури.

Морські порти регіону знаходяться на перехресті функціонуючих міжнародних транспортних коридорів. Потужність портів Одеської області в 2010 році становила 75% від загальної потужності портів держави. Найбільші порти Одеської області - Одеський, Іллічівський, Південний. Таким чином, область є морськими воротами держави.

Крім вищезазначеного, визначальними рисами економіки Одеської області є:

✓ потужний морегосподарський комплекс: 75% потенціалу галузі держави, що складається з 8 морських портів - 7 торгових і 1 рибного, судноремонтних і суднобудівних заводів.

✓ значний економічний та промисловий потенціал: в області розташовані підприємства з переробки нафти, обробці металу, хімічної, харчової, легкої промисловості, машинобудування та інших галузей.

✓ багатопрофільне сільське господарство: вирощування та переробка зернових, виноробство, тваринництво. Провідні світові зернотрейдери - Cenex Harvest States (CHS Inc, США), Glencore International AG (Швейцарія), France Export Cigales (Франція),

Viterra (Канада), Tumchi Grain Limited (Великобританія) - співпрацюють з підприємствами Одеської області. Половина виноградників країни розташована в Одеському регіоні. Продукція місцевих виробників володіє високою конкурентоспроможністю і за рахунок інвестицій має можливість зайняти гідне місце на світових ринках.

✓ широкий фінансовий сектор: найбільші європейські банківські холдинги, такі як Credit Agricole і BNP Paribus, UniCredit, Erste і Raiffeisen International, Swedbank, Commerzbank вже відкрили свої представництва в Одеській області;

✓ значний науково-освітній потенціал: 22 вищих навчальних заклади готують фахівців за світовими стандартами освіти; галузевий сектор науки включає близько 80 науково-дослідних установ різних рівнів;

✓ розвинена туристично-рекреаційна і курортна інфраструктура: 170 кілометрів піщаних пляжів, 6 лиманів з особливо цінними природними та лікувальними ресурсами, 2 судноплавні річки, 227 готелів, мотелів і кемпінгів, 57 дитячих оздоровчих центрів, 631 оздоровча туристична база, 55 санаторіїв і профілакторіїв;

✓ багате культурне середовище: в Одеській області працюють 9 театрів, серед яких - відомий в усьому світі Одеський національний академічний театр опери та балету, 900 бібліотек, 46 музеїв, філармонія, 4 центри національної культури;

✓ багатонаціональний склад населення: в злагоді та взаєморозумінні в Одеському регіоні проживають представники 133 національностей.

В економіко-географічному плані область відноситься до зони інтенсивного степового землеробства з розвиненим зрошенням; прибережна частина потрапляє в рекреаційну зону Північно-Західного Причорномор'я. Рекреаційний комплекс є одним з найбільш інвестиційно привабливих галузей господарювання регіону.

Одеська область займає одне з провідних місць в Україні по залученню іноземних інвестицій. На 01.04.2011г. загальна сума прямих іноземних інвестицій, залучених в економіку регіону, досягла 1132,5 млн. дол. США. Провідні напрямки для взаємодії з інвесторами - комплексний розвиток транспортної інфраструктури,

реалізація можливостей регіону в сферах високих технологій, сільського господарства та туризму [151].

Сьогодні Одеська область займає четверте місце серед регіонів України за обсягом зовнішньої торгівлі. Загальний обсяг зовнішньоторговельного обороту області склав понад 6,3 млрд. дол. США. При цьому обсяг експорту - понад 2,6 млрд. дол. США, а обсяг імпорту - 3,6 млрд. дол. США.

Обсяг експорту послуг до країн СНД склав 57,9 млн. дол. США, в країни «далекого зарубіжжя» - 1,1 млрд. дол. США [151].

До країн Європи експорт послуг склав 459,1 млн. дол., імпорт - 70,9 млн. дол. США. Експорт послуг до Сполучених Штатів Америки склав 310,6 млн. дол., імпорт - 10,6 млн. дол. США. До країн Азії експорт послуг становить 329,9 млн. дол. США, імпорт - 61,1 млн. дол. США.

Частка країн ЄС у загальному обсязі послуг, наданих регіоном, склала 38,7%, отриманих - 57,4% , відповідно 476,5 млн. дол. і 95,5 млн. дол. США.

Одеська область - одна з найпривабливіших областей України з точки зору іноземних інвесторів.

Значну роль у розвитку області набуває транскордонне співробітництво з регіонами країн Європейського Союзу та Чорноморського басейну.

Регіональна інвестиційна політика будується на принципах взаємовигідного співробітництва влади та підприємницьких структур і сприяння останнім в активізації інвестиційно-інноваційної діяльності в напрямках, визначених пріоритетними для регіону.

Одеська область - єдина в Україні, яка є дійсним членом 6 європейських регіональних організацій:

- Асамблеї європейських регіонів;
- Асоціації європейських прикордонних регіонів;
- Робочої співдружності придунайських країн;
- Конференції Приморських регіонів Європи;
- Асамблеї європейських виноробних регіонів;
- Єврорегіону «Нижній Дунай».

Метою участі Одеської області в європейських організаціях є: розвиток діалогу та співробітництва з регіонами Європи, обмін інформацією та досвідом між європейськими регіонами для визначення спільних інтересів у сфері реалізації транскордонних

можливостей і вирішення транскордонних проблем, формування позитивного іміджу Одеського регіону в Європі, розробка та реалізація спільних проектів у різних сферах діяльності, ініціювання, підтримка та координування проведення спільних заходів за участю регіонів Європи на території Одеської області.

Одеська область є одним із засновників і активним учасником Єврорегіону «Нижній Дунай». - Одного з найбільших єврорегіонів, який займає площу 53,3 тис. кв. км з населенням майже 4 млн. жителів.

На території Одеської області реалізуються різні проекти міжнародної технічної допомоги, зокрема:

✓ спільний проект ПРООН (Програма розвитку ООН) та ЄС «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». Головною метою проекту є підвищення рівня життя в сільських громадах, створення сприятливого середовища соціально-економічного розвитку на місцевому рівні шляхом сприяння самоорганізації населення. В Одеській області проект працює у 8 районах (Арцизький, Білгород - Дністровський, Біляївський, Болградський, Іванівський, Котовський, Кодимський, Савранський);

✓ проект міжнародної технічної допомоги Агентства США з міжнародного розвитку USAID LINK «Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність». В рамках проекту розробляється дорожня карта інвестора з метою оптимізації та розробки алгоритмів інвестиційного процесу в Одеській області;

✓ в 2011 році Одеська обласна державна адміністрація спільно з ОБСЄ планує реалізувати проект «Розвиток системи електронних послуг та елементів електронного уряду», метою якого було підвищення якості адміністративних послуг, що надаються населенню та зниження ризиків прояву корупції.

Також Одеська область бере участь у спільних операційних програмах Європейського інструменту сусідства та партнерства «Румунія-Україна-Республіка Молдова» та «Чорне море» (2007-2013). Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Одеській області виступає одним із аплікантів в рамках програми «Румунія-Україна-Республіка Молдова» (2007-2013) і спільно з партнерами розробляє Проект «Інвентаризація, оцінка та зниження впливу антропогенних джерел забруднення в Ніжнедунайському регіоні України, Румунії та Республіки Молдова». Проект реалізується з метою запобігання накопичення

токсичних відходів та зменшення впливу біогенного забруднення регіону Нижній Дунай.

Міжрегіональне співробітництво є одним з пріоритетів для розвитку області. В Одесі діють 9 Генеральних консульств іноземних держав (Грецької Республіки, Грузії, Китайської Народної Республіки, Республіки Болгарія, Республіки Молдова, Республіки Польща, Російської Федерації, Румунії та Турецької Республіки), 4 Почесних консульства (Республіки Казахстан, Пакистану, Федеративної Республіки Німеччина, ПАР), консульський представник Посольства Італійської Республіки, велика кількість національно-культурних товариств.

4.1.2. Оцінка передумов «зеленого» зростання регіону

Одеська область має свій особливий природний та ресурсний потенціал, однак за багатьма показниками відноситься до зони еколого-економічного ризику з певними ознаками деякої депресивності.

При цьому регіон характеризується унікальними природними умовами, які спричинені її приморським розташуванням.

Головне природне багатство області - її **земельні ресурси**, що представлені переважно чорноземними ґрунтами з високою природною родючістю. В області понад 2,5 млн. га сільськогосподарських угідь, у тому числі більш 2 млн. га рілля, більше 80 тис. га виноградників і садів. У поєднанні з теплим степовим кліматом вони формують високий агропромисловий (сільськогосподарський) потенціал регіону.

Разом з тим, спостерігається збільшення площі зрошуваних земель області, близько 93% яких розміщені на півдні та південному заході області. В 2010 році більше 30 тис.га зрошуваних земель зазнали вторинного засолення й осолонцювання, понад 52 тис.га ділянок перезволожені, 29 населених пунктів у зоні впливу меліоративних систем знаходяться у підтопленому стані.

Площа осушених земель в області становить 6721 га (у заплаві річки Когільник та у заплаві річки Великий Куяльник). При цьому осушувальні системи побудовані в кінці 70-х років, знаходяться в незадовільному технічному стані. Осушені землі потребують відновлювальних робіт або ж переведення їх у богарні.

Тому основною метою управління земельними ресурсами регіону повинно стати визначення найбільш оптимального вектору сталого розвитку, на основі якого можна максимально ефективно організувати господарську діяльність на даних територіях, що забезпечить збереження і відновлення унікальних екосистем. Стале користування земельними ресурсами передбачає вимушену заборону або обмеження певних видів господарської діяльності, а планування нових видів діяльності має передбачати оцінку впливу на навколишнє середовище, екологічний аудит території та стратегічну екологічну оцінку на довгострокову перспективу.

Не менш унікальні можливості «морської рекреації». Чорне море та лікувальні грязі Куяльницького лиману створюють винятково високий рекреаційний потенціал Одещини. Чорноморське узбережжя Одеської області, до складу якого входять 6 курортних районів: **Одеський**, Комінтерновський, Овідіопольський, Б-Дністровський. Татарбунарський та Кілійський, має унікальні запаси рекреаційних ресурсів.

Рекреаційний комплекс є одним із найважливіших секторів господарства Одеської області. Загальна довжина морського узбережжя з урахуванням лиманів в Одеській області становить 394 кілометри, з яких 175 кілометрів – це морські пляжі придатні для використання в рекреаційних цілях.

В структурі рекреаційного потенціалу Одеської області провідну роль відіграють цілющі фактори причорноморських лиманів – особливий мікроклімат, вода з розчиненими в ній солями (рапа), пісок їхніх берегів, лікувальні грязі. Найбільш інтенсивно використовуються на даний час грязі Куяльницького лиману, які за властивостями є найбільш якісними.

Серед мінеральних вод найбільш поширеними є хлоридні води різного катіонного складу. До цього типу належить гідрокарбонатно-хлоридна вода „Куяльник”. Промислова розробка для масового споживання та для потреб курортного господарства зараз в основному здійснюються на Куяльницькому та Комінтернівському родовищах. Значна кількість мінеральних вод знаходиться на території Татарбунарського району.

В Одеській області з 21 діючого пляжу працюють 19 морських у м.Одеса та приморських районах. Через незадовільний санітарно-технічний стан облаштування території закрито 2 пляжі: «Чорноморка» у м.Одеса та річковий пляж у м. Кілія. Відхилень від

стандарту у досліджених пробах води у 2010 році не було виявлено. Перелік рекреаційних районів Одеської області наведено в таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

Перелік рекреаційних районів Одещини

Рекреаційні райони та курорти	Розташування	Спеціалізація
Одеський курортний район	Між Тилігульським і Білгород-Дністровським лиманами	Грязево-лікування, оздоровчий відпочинок
Одеський центральний курорт (курорти Аркадія, В.Фонтан, Чорноморка)	Узбережжя між Сухим і Великим Аджалицьким лиманами	Кліматичний відпочинок, лікування дітей і дорослих
Куяльник	Південний берег Куяльницького лиману	Грязелікування, бальнеолікування дорослих
Хаджибей	Південний берег Хаджибейського лиману	Грязелікування дітей
Дофінівка	Узбережжя між Великим і Малим Аджалицькими лиманами	Кліматичний відпочинок для дітей і дорослих
Кароліно-Бугаз Дальник (Санджейка)	– 60 км на південь від Одеси між Цареградським гирлом і Іллічівськом	Кліматичний відпочинок дітей і дорослих
Білгород-Дністровський курортно-рекреаційний район	Між Дністровським лиманом і озером Бурнас	Кліматолікування, оздоровчий відпочинок
Затока	Між Будацьким озером і Цареградським гирлом	Кліматичний відпочинок дорослих
Сергіївка	Північно-західний берег Будацького озера	Грязелікування, кліматолікування, відпочинок дорослих та дітей
Лебедівка	Морське узбережжя між озерами Бурнас і Будацьким лиманом	Кліматичний відпочинок дорослих

Продовження табл.4.1

Білгород-Дністровський	Берег Дністровського лиману	Туристичний центр
Татарбунарський курортно-рекреаційний район	Між озером Бурнас і річкою Дунай	Клімато-бальнеолікування, оздоровчий відпочинок
Тузли	На протоці між озерами Алібей і Бурнас	Відпочинок, короточасний відпочинок
Алібей	Північний берег озера Алібей	Бальнеологічне лікування і відпочинок дорослих
Джантшейський	На протоці між озерами Сасик і Алібей	Бальнеологічне лікування дорослих, відпочинок дорослих і дітей
Приморське	Між річкою Дунай і озером Сасик	Кліматичний відпочинок дорослих та дітей
Татарбунари	Північний берег озера Сасик	Бальнеологічне лікування дорослих

У межах області розташовані 1134 малих річок і струмків, 15 прісноводних та морських лиманів (найбільш великі Дністровський, Тилігульський, Хаджибейський, Алібей, Бургас, Будакський, Куяльницький, Кучурганський), 68 водосховищ, 45 озер, у тому числі 8 Придунайських озер: прісноводних - Кагул, Ялпуг, Катлабух, солоних - Сасик, Шагани, Алібей, Бурнас, Кугурлуй.

У пониззі великих річок (Дунай, Дністер) і **лиманів**, на морських узбережжях і в **шельфовій** зоні розташовані високоцінні й унікальні природні комплекси, водно-болотні угіддя, **екосистеми**, що формують високий біосферний потенціал регіону, який має національне і міжнародне значення.

Станом на 01.01.2011 р. кількість об'єктів **природно-заповідного фонду** області становить 120 об'єктів загальною площею 154577,772 га, з яких 16 загальнодержавного значення і 104 місцевого значення (табл.4.2). Фактична площа територій та об'єктів природно-заповідного фонду області складає 4,41 % від площі області.

Таблиця 4.2

**Структура природно-заповідного фонду області
станом на 01.01.2011 року**

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	На 01.01.2011 р.	
	Кількість, шт.	Площа, га
Природні заповідники	-	-
Біосферні заповідники	1	51547,9
Національні природні парки	2	49176,1
Регіональні ландшафтні парки	2	15320
Заказники загальнодержавного значення	8	11913
Заказники місцевого значення	28	11041,92
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	2	10,17
Пам'ятки природи місцевого значення	47	11,215
Заповідні урочища	4	13879
Ботанічні сади загальнодержавного значення	1	16
Ботанічні сади місцевого значення	-	-
Дендрологічні парки загальнодержавного значення	-	-
Дендрологічні парки місцевого значення	-	-
Зоологічні парки загальнодержавного значення	1	6,5
Зоологічні парки місцевого значення	-	-
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	1	49
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	23	1606,967
РАЗОМ	120	154577,772
Фактична площа ПЗФ		145616,522
% фактичної площі ПЗФ від площі АТО		4,4 %

Серед видів антропогенної діяльності, що негативно впливають на складові екомережі найбільш поширеними в регіоні є:

- ✓ несанкціонована забудова узбережжя моря, лиманів, озер і річок;
- ✓ надмірна розораність території, яка поширюється і на схилі, ґрунто- й водозахисні землі;
- ✓ нерегламентоване випасання худоби на пасовищах долинно-терасових комплексів, на схилі землях і в лісосмугах;
- ✓ розробка будівельних матеріалів та інших видів корисних копалин;
- ✓ прогресуюча деградація полезахисних лісосмуг, пов'язана з їх вирубаням і недостатнім поновленням;
- ✓ надмірне рекреаційне навантаження приморського узбережжя та інших рекреаційних ділянок;
- ✓ інтенсивне забруднення сільськогосподарських земель та інших угідь хімікаліями, промисловими та побутовими відходами.

Незважаючи на велику кількість водних об'єктів, Одеська область є одним з найскладніших у водогосподарсько-екологічному плані регіонів країни, оскільки займає передостаннє місце в Україні за об'ємом водних ресурсів місцевого стоку на одного жителя (0,14 тис.куб.м) та має надзвичайно високий рівень антропогенного навантаження на водозбори основних річок (шосте місце в Україні за об'ємом скиду забруднених стічних вод). Запаси поверхневих вод на території області розподіляються нерівномірно. Північна та центральна частини території характеризуються обмеженими запасами, а крайній південно-захід, який тягнє до річок Дністер і Дунай, має **значні** запаси води.

За запасами підземних вод Одеська область також займає одне з останніх місць в Україні. Прогнозні експлуатаційні запаси прісних та слабосолоних підземних вод складають близько 270 млн.куб.м на рік, а експлуатаційні – всього 150 млн.куб.м на рік. З 26-ти районів області тільки на території 11-ти є запаси підземних вод, які дозволяють нарощувати водозабір. Інші 15 районів належать до групи районів зі спрацьованими чи близькими до спрацьовування запасами підземних вод, що потребує прийняття практичних заходів по зниженню водовідбору.

Підземні родовища води, які відповідають вимогам до джерел питного водопостачання, розташовані на території області вкрай нерівномірно. Північний регіон є найбільш забезпечений

розвіданими запасами підземних вод, які на сьогодні складають 70% від загальної забезпеченості області. Південний регіон-найменш забезпечений запасами питних підземних вод. Крім того, вода з артевердловин на півдні області умовно придатна для питних потреб тому, що має високу мінералізацію та надмірний вміст різних домішок.

Внаслідок цього, виходячи з регіональних оцінок, на одного мешканця області припадає 0,297 м³/добу прогнозних ресурсів підземних вод (по Україні – 1,1 м³/добу).

На обліку в Держуправлінні станом на 01.01.2011 рік налічується близько 3778 артезіанських свердловин, 195 шахтних колодязів. Забезпеченість потреби підземними водами питної якості у цілому по області становить 28%.

З загальної кількості артевердловин біля 20 % потребують ремонту або тампонажу. Існування безгоспних свердловин є загрозою для забруднення водоносних горизонтів та виникнення надзвичайних епідеміологічних ситуацій.

Таким чином, ресурсна складова є невід'ємною частиною регіональної екологічної політики.

Фактор екологічного стану території є досить важливим для економічного розвитку регіону та формування соціально-економічних умов проживання населення. Екологічний стан території є значним чинником при вирішенні питань про інвестування коштів в економіку регіону. Даний фактор тісно пов'язаний з економічною діяльністю на території регіону, зокрема з використанням природних ресурсів, і може виступати в якості регулятора рекреаційного розвитку території. Сучасні тенденції до планування та реалізації природоохоронних заходів, базуються на використанні порівняльних оцінок як загального екологічного стану регіону, так і окремих складових доквілля та їх частин для ефективного використання наявних обмежених ресурсів, що плануються на природоохоронну діяльність. Динамічні екологічні оцінки забезпечують в системі управління екологічною безпекою регіону зворотний зв'язок. Оцінка екологічного стану територій області є важливою для інформування широкого кола населення, включаючи громадські та неурядові організації екологічного напрямку.

Оцінка екологічного стану території в регіональному розрізі є основою екологобезпечного природокористування.

Екологічний стан території є значним чинником при рішенні питань про інвестування коштів в економіку регіону.

Сьогодні існує ряд найважливіших екологічних проблем, а саме:

➤ **проблеми, що вимагають рішення на міжнародному рівні;**

✓ будівництво нафтотерміналу біля населеного пункту Джурджулешти на території Республіки Молдова;

✓ скид забруднюючих речовин з території Республіки Молдова у транскордонні водостоки (річки В.Ялпуг, Киргиз-Китай);

✓ вирішення проблеми, які пов'язані з експлуатацією Молдавської ДРЕС.

➤ **проблеми загальнодержавного значення**

✓ вирішення соціально-екологічних проблем населених пунктів, розташованих навколо оз. Сасик та Придунайських озер;

✓ розв'язання проблем поводження із забороненими до використання хімічними засобами захисту рослин;

✓ вирішення проблеми деградації цінних в лікувальному відношенні Куяльницького, Хаджибейського, Будацького та Тузловських лиманів.

➤ **проблеми місцевого значення.**

✓ будівництво господарсько-побутової каналізації Південного району м. Одеси;

✓ будівництво системи водовідведення стічних вод від СБО "Північна" з глибоководним випуском м. Одеса;

✓ розв'язання проблем поводження із забороненими до використання хімічними засобами захисту рослин;

✓ рекультивация земель, порушених внаслідок ведення гірничовидобувних робіт;

✓ вирішення проблеми забруднення підземного середовища та ґрунтів залишками нафтопродуктів під територією Одеського нафтопереробного заводу, яке за попередніми підрахунками складає за обсягом ґрунтів до 600 тис м³, за рідкими нафтопродуктами до 13 тис. т.

Між тим слід констатувати, що капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища в Одеській області постійно зростають. За останні роки їх сума збільшилася майже в 2,5 рази. Так, якщо в 2000 році сума природоохоронних витрат становила 109755 грн., то в 2010 - 268621,8 грн. Частка витрат на охорону

навколишнього природного середовища за рахунок коштів Держбюджету в капітальних інвестиціях теж зростає і характеризується показниками: від 9,8% у 2000 р. до 46,7% в 2010 р [112].

Тож можна стверджувати, що за останні роки склалися певні передумови розвитку «зеленої» економіки регіону як стосовно покращання стану довкілля, так і в контексті подальших напрямів екологізації регіональної політики.

Основні тенденції «зеленого» розвитку регіону простежуються у Стратегії розвитку Одеської області на період до 2015 року, метою якої є формування сучасного виробничого комплексу, здатного розвиватися та задовольняти внутрішні потреби, нарощування експорту конкурентоспроможної продукції та послуг, збільшення виробництва наукоємної промислової продукції на основі максимального використання сприятливих умов та переваг геополітичного положення регіону, глибокого аналізу та раціонального використання економічного, наукового, трудового потенціалу.

Вагоме значення «зеленого» розвитку регіону при цьому відіграє стан довкілля та управлінські напрями щодо усунення існуючих екологічних проблем.

Слід розглянути окремо найвагоміші складові якості навколишнього природного середовища.

4.2. Оцінка екологічної складової розвитку регіону

4.2.1. Забруднення атмосферного повітря

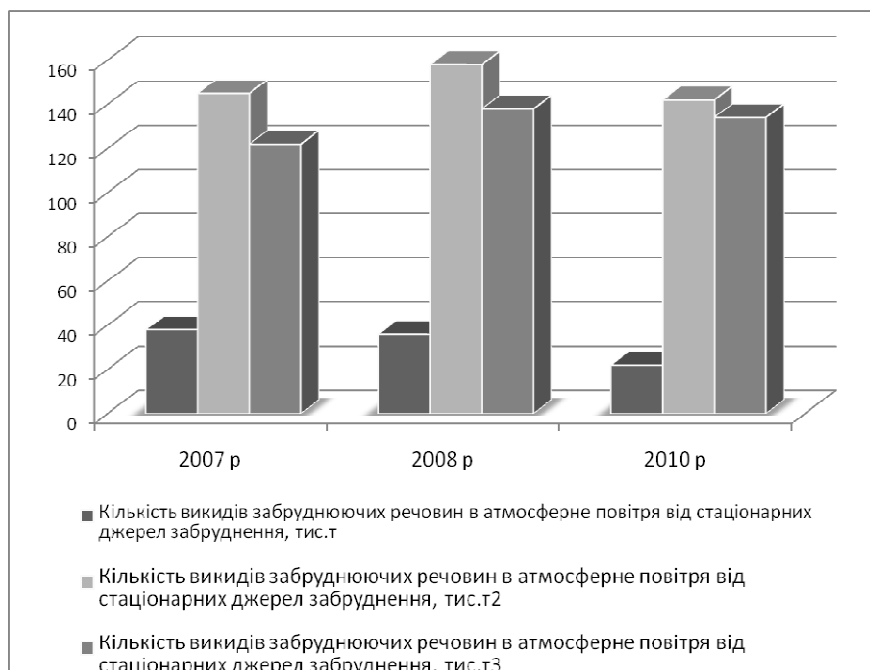
Загальна кількість підприємств, що у процесі діяльності впливають на стан атмосферного повітря складає понад 2000 суб'єктів господарювання, з них 524 підприємства, здійснюють або можуть здійснити шкідливий вплив на здоров'я людей і стан атмосферного повітря (рис 4.1, 4.2).

Причиною забруднення атмосферного повітря є значне зростання кількості автотранспорту в області. Причому, зазначена різниця між викидами стаціонарних та пересувних джерел в останні роки збільшується. Основна частина забруднюючих речовин припадає на викиди транспортних засобів. Вони складають до 80%

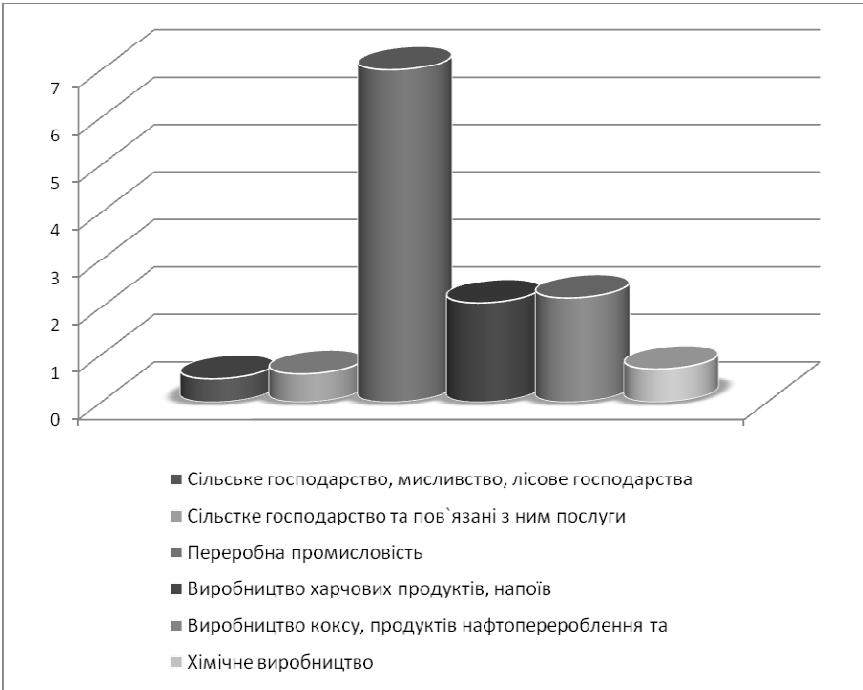
від загальної кількості забруднюючих речовин, що надходять до атмосферного повітря.

Основними шкідливими речовинами, що надходять до атмосферного повітря від стаціонарних джерел забруднення, є сірчистий ангідрид, оксид вуглецю, оксиди азоту, пил, викиди яких складають 79% від усіх викидів по області. У значно менших кількостях до атмосфери викидаються специфічні речовини: аміак, бенз(а)пірен, формальдегід, фтористий водень та деякі інші.

Моніторинг стану атмосферного повітря в Одеській області надає можливість констатувати, що за останні роки спостерігалось незначне зниження концентрацій забруднюючих речовин по діоксиду сірки, діоксиду азоту, оксиду азоту; збільшення середніх концентрацій сірководню, фенолу, фториду водню, формальдегіду.

Рис. 4.1 Викиди забруднюючих речовин ватмосферне повітря за видами економічної діяльності

Рис. 4.2. Динаміка викидів в атмосферне повітря, тис.т

Концентрації пилу, сульфат, оксиду вуглецю, сажі залишились практично на тому ж рівні.

Так, за даними статистичних звітів щорічно в атмосферне повітря **Одещини** викидається 30 тис. т шкідливих речовин, у тому числі сірчистого ангідриду - 7,5 тис.т, окису вуглецю - 6,2 тис. т. Таким чином, можна стверджувати, що одним з найважливіших аспектів розвитку «зеленої» політики регіону щодо забезпечення належної якості атмосферного повітря – це створення організаційних основ і відповідних спонукальних стимулів розвитку стратегічних екологоорієнтованих програм регіонального рівня щодо додержання вимог Кіотського протоколу.

Це потребує не тільки підвищення активності щодо розробки програмних дій, а й збільшення їх практичної результативності на основі осмислення нових концептуальних підходів.

4.2.2. Забруднення земельних ресурсів

Основними джерелами забруднення ґрунту в Одеській області є викиди промислових підприємств, пересувних джерел забруднення, накопичення в промислових зонах неутілізованих відходів, незадовільно функціонуючі системи санітарної очистки. Динаміка структури земельного фонду Одеської області наведено на рис. 4.3.

Навіть у курортній прибережній зоні моря реєструються підвищені концентрації солей металів (свинець, цинк), які у 1,5-2 рази перевищують допустимі норми.

Певний вплив на рівень забруднення ґрунту має невпорядковане розміщення токсичних промислових відходів, які утворюються в результаті діяльності промислових підприємств області.

Останніми роками застосування мінеральних добрив і пестицидів значно скоротилося у зв'язку з глибокою економічною кризою в аграрному секторі. Однак, складною проблемою, як і раніше, є їх зберігання. Втрати добрив при зберіганні сягають 20-30%. Навколо сховищ добрив і пестицидів формуються осередки високого і небезпечного забруднення ґрунту.

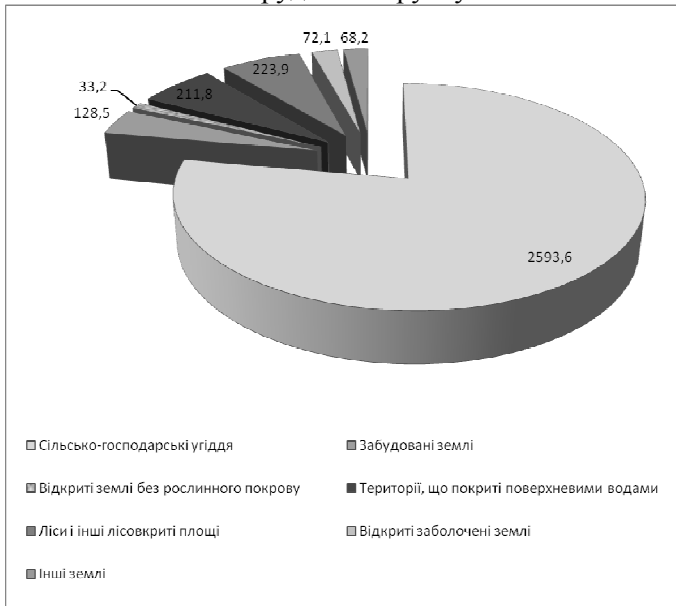
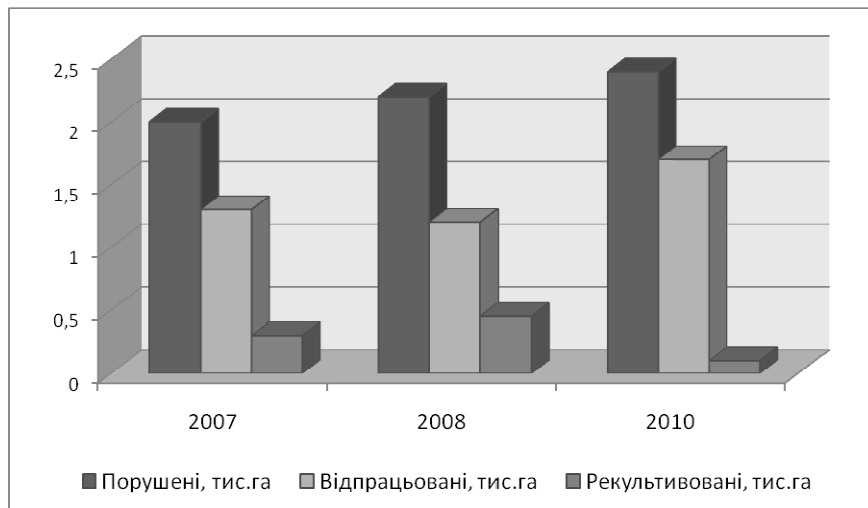

Рис. 4.3. Динаміка структури земельного фонду області

Особливу небезпеку у зв'язку з порушенням правил зберігання являють собою склади непридатних і заборонених для використання пестицидів і агрохімікатів, яких накопичено в області понад 1900 тонн. Крім того, значною залишається проблема порушених земель (рис.4.4).

Рис. 4.4. Порушені, відпрацьовані землі та їх рекультивація

Одещина виділяється значним поширенням сучасних фізико-географічних процесів, які ускладнюють використання земель. Майже половина земель області (48%) еродована, з них 35% – середньо й сильно змиті.

За даними спеціалістів «Укрземпроекту» протягом останніх 30 років запаси гумусу в ґрунтах Одещини зменшилися більш ніж на 10%.

Розорювання схилів спричиняє прискорений стік весняної та дощової води, що зменшує запаси вологи в ґрунтах. Кількість посушливих років зростає за останні 30 років на 25%, спостерігається масове пересихання малих річок.

В межах області розміщено понад 1100 ярів, майже 3500 зсувонебезпечних ділянок, майже 20% території області уражено карстом, 25% угідь потребують ґрунтозахисних заходів та впровадження контурно-меліоративної системи землеробства [112].

Площа зрошуваних земель області становить 246 тис.га, близько 93% яких розміщені на півдні та південному заході області – у Біляївському, Овідіопольському, Білгород-Дністровському, Татарбунарському, Саратському, Кілійському, Ізмаїльському, Ренійському та Болградському районах. Зрошувані землі Одещини завдяки їх географічному положенню, природні формування ґрунтового шару вразливі щодо змін гідрохімічного режиму і мають загальну тенденцію до заболочування та вторинного засолення. Ці процеси посилюються низькою якістю води, що використовується для зрошення, і надзвичайно низькою технологією зрошення.

Таким чином, ситуація з земельними ресурсами класифікується як напружена.

4.2.3. Стан водозабезпечення та водовідведення

Показник забезпеченості централізованим питним водопостачанням населених пунктів Одеської області становить: 100 % - для міст та смт. (в Україні – 100%); 26 % - для сільських н/п (в Україні – 55,25%); в цілому по області - 29,2 % (в Україні – 70,17%). Загальна кількість артезианських свердловин в Одеській області наведено на рис. 4.5.

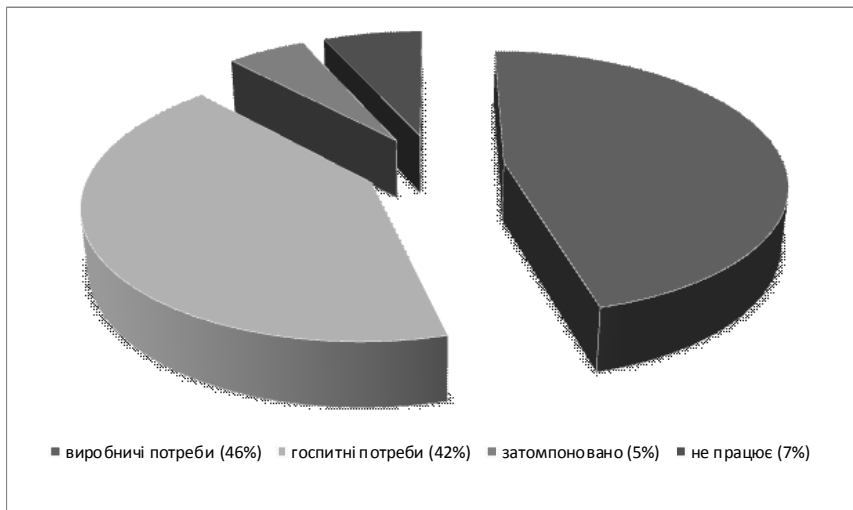

Рис. 4.5. Загальна кількість артезианських свердловин в Одеській області

Водоспоживання на 1 людину у звітному році становило: в цілому по області - 216; у містах - 226; у смт - 155; у сільських н/п - 129; в обл. центрі -350 л/добу.

Водозабори децентралізованого питного водопостачання налічували -44065, з них 1 618 - артсвердловин; 42360 - колодязів; 65 - каптажів; 22 - бювети.

На сьогодні насосні станції централізованих систем питного водопостачання налічують 86 одиниць; розподільні мережі становлять 9087 км, з яких 3451 км або біля 38 % знаходяться в аварійному або ветхому стані. Кількість резервуарів чистої води дорівнює 74 одиниці з сумарним об'ємом 335, 1 тис. м³.

Рис. 4.6. Обсяги використаної води промисловістю, млн.м.³

Розподільні мережі становлять 1427,9 км, з яких 486,7 км або 34 % знаходились в аварійному стані. При цьому в Одеській області спостерігається найбільша питома вага випусків господарсько-побутових стічних вод у поверхневі водойми без очищення або з очищенням, що не відповідає санітарним вимогам (66,7%, при середньому по Україні показнику - 33%).

Основними забруднювачами являються: ТОВ «Інфокс» філія «Інфоксводоканал», КП «Б.Дністровськводоканал», ПФ «Водоканал» м. Арциз, КВЕП «Котовськводоканал» та ін.

На території області налічується 140 комплексів каналізаційних очисних споруд проектною потужністю 822,5 тис.м³/добу. З загальної кількості каналізаційних очисних споруд 45% знаходиться у незадовільному санітарно-технічному стані, а саме: каналізаційні очисні споруди Березівського, Ананьївського ВУЖКГ, ДКП «Красноокнянський водоканал». Потребують реконструкції каналізаційні очисні споруди ПП фірми «Орлан» та ЖКП «Таїрове» Овідіопольського району, КП «Лиманське» Роздільнянського району.

Одними з головних причин такого становища є те, що очисні споруди та каналізаційні мережі були побудовані ще у 70-80 роках. Сьогодні вони морально та фізично застарілі і не відповідають сучасним вимогам, передаються на баланс сільських рад, які не мають коштів на ремонт та належну експлуатацію споруд.

У 124 населених пунктах (17-ти районах області) користуються привізною водою. Низька якість питної води спричиняє погіршення стану здоров'я населення. При цьому будівництво водопровідної мережі проводиться низькими темпами.

Основними джерелами питної води області є річки Дунай та Дністер. Оскільки на території області розташовані тільки пониззя цих річок, господарська діяльність в їх басейнах призводить до погіршення якості води, ускладнює водопостачання населення. Особливо це стосується водопостачання Одеської агломерації, в яку входить майже 1,5 млн. населення. Вода Дністра вміщує високі концентрації нітритів, фосфатів, заліза, міді, хрому, нафтопродуктів, кальцію.

Спостерігається забруднення підземних вод пестицидами, нітратами та нітритами, що потребує додаткових коштів на доочистку води. Поряд з цим відбувається значне спрацювання підземних горизонтів, виснаження запасів підземних вод, які забезпечують водою майже половину населення області.

Таким чином, проблема водозабезпечення Одеського регіону визначається наступними факторами:

- ✓ якістю води у джерелах водопостачання;
- ✓ рівнем використання сучасних передових технологій підготовки води та очищення господарчо-побутових стічних вод.

За останні роки не покращився і санітарний стан води Дністровського лиману, яка продовжує мати високі рівні як хімічного, так і мікробного забруднення протягом всього року. Найгірші показники якості води лиману зафіксовані в районі каналізаційних очисних споруд м. Білгород-Дністровського. Наближуючись до Чорного моря, створи мають дещо нижче забруднення.

На відміну від Дністра, річка Дунай більше потерпає від промислового забруднення. Це підтверджується частішими визначеннями солей важких металів, особливо заліза, марганцю, цинку і кадмію, незначними перевищеннями показників окислюваності та помірним бактеріальним забрудненням. Стан якості води в придунайських озерах також нестабільний.

Основними джерелами забруднення Чорного моря є стоки річок, стічні води з точкових та дифузних берегових джерел, морські транспортні засоби. Таким чином, інтегральний критерій стану водних ресурсів визначається на рівні критичного.

З активізацією процесу включення екологічного фактору у фінансово-економічні відносини необхідно змінити ідеологію формування водної стратегії, в тому числі на рівні регіону.

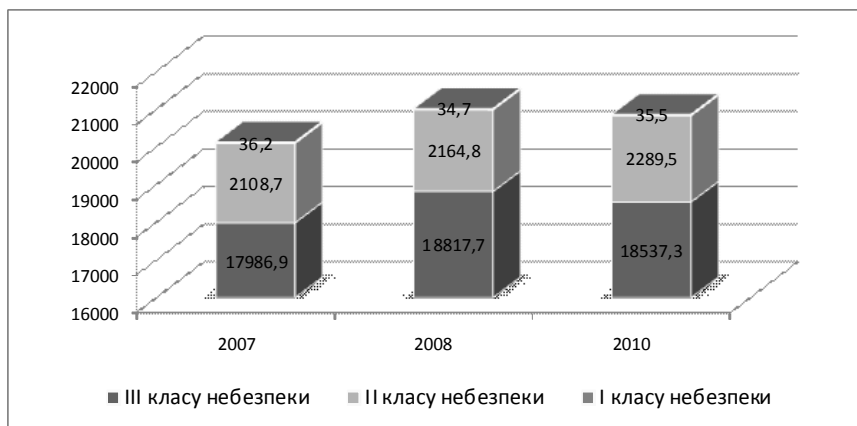
Для вирішення проблем, спрямованих на покращення стану господарсько-питного водопостачання області, необхідно забезпечити:

- дотримання збалансованого використання водних ресурсів регіону;
- досягнення відповідності обсягів водокористування екологічно допустимим можливостям водоресурсного потенціалу;
- екологічно ефективне та надійне функціонування водогосподарських систем і споруд, планомірне досягнення відповідності водогосподарської інфраструктури цілям державної політики збалансованого водокористування;
- досягнення нормативних параметрів екологічної безпеки та попередження шкідливого впливу вод (повеней, підтоплень господарських об'єктів і сільськогосподарських земель та ін.), гарантування безпечної експлуатації гідротехнічних споруд, ліквідації особливо небезпечних виробничих та інших об'єктів, у тому числі накопичувачів токсичних стічних вод і рідких відходів, що є потенційними джерелами надзвичайних ситуацій на водних об'єктах.

Стратегічною метою сучасної водної політики повинно стати досягнення екологічно безпечного використання водних ресурсів. Це гарантуватиме екологічну безпеку водних об'єктів, зрівноважить шкідливий вплив на водні ресурси і забезпечить здатність їх до самоочищення та самовідтворення. Реалізація зазначеної водно-екологічної політики повинна здійснюватися на основі розробки та поетапного впровадження природоохоронних заходів, визначених Державною та регіональними програмами екологічного оздоровлення водних басейнів.

4.2.4. Відходи*

Відходи є одним з найвагоміших факторів забруднення довкілля Одеської області. На території області показники утворення промислових відходів 1-3 класів небезпеки становили (рис.4.7): у 2006 р. – 5,53 тис.т, у 2007 р. – 6,18 тис.т, у 2008 р. – 7, 2 тис.т., у 2009 – 7,98 тис.т., у 2010 – 5,8 тис.т.

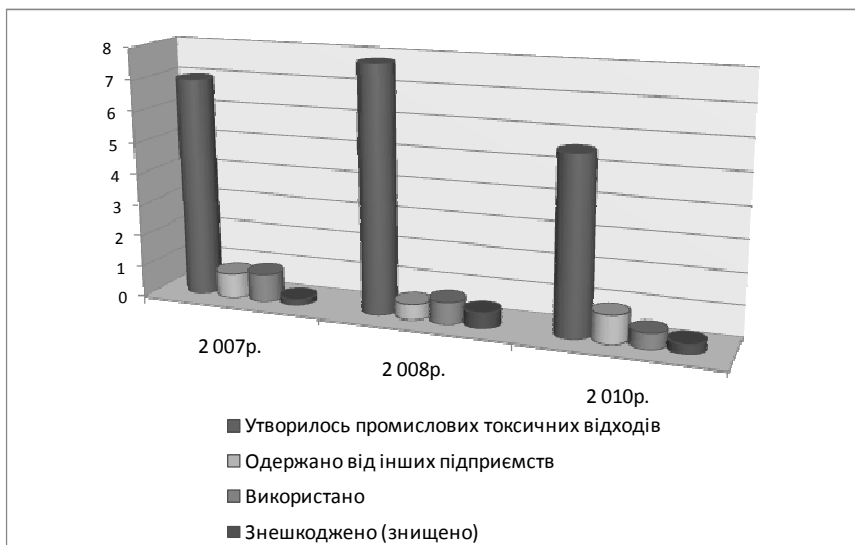
Рис. 4.7. Наявність відходів I-II класу небезпеки у спеціально відведених місцях, тис. т

Кількість полігонів твердих побутових відходів (ТПВ) згідно переліків, наданих райдержадміністраціями, становить 614, що

* Спільно із Муравкіною М.О.

становить 52 % від кількості населених пунктів області (1190) (рис.4.8).

Поряд з цим в області нараховується 150 особливо екологічно небезпечних об'єктів, таких як нафтопереробний завод, ЗАТ "Одесаводоканал", ОПЗ «Спецполігон» для захоронення радіоактивних відходів та інші, експлуатація яких реально сприяє зниженню ресурсно-екологічної значущості території.

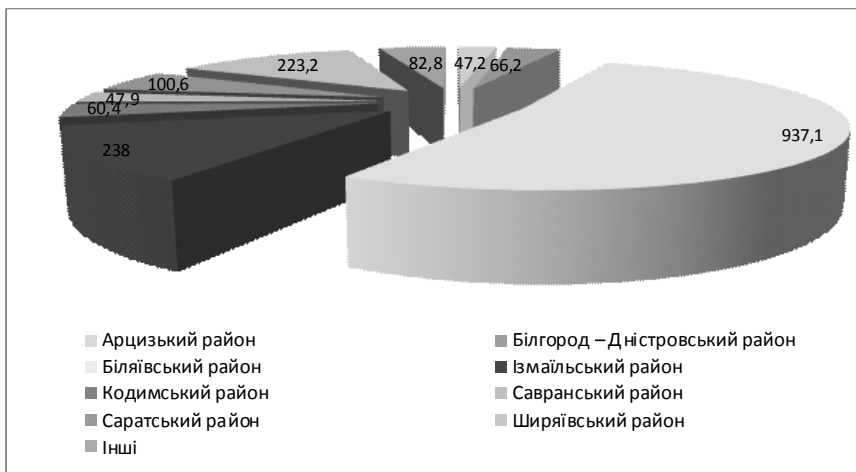

Рис. 4.8. Основні показники поводження з відходами I-III класів небезпеки (тис.т)

Крім промислових відходів, що утворюються на підприємствах, на території Одеської області нараховується 119 складів, на яких зберігається біля 1900 т непридатних, або заборонених для подальшого використання хімічних засобів захисту рослин (ХЗЗР), які накопичувались на території області з часів Радянського Союзу та з часом прийшли у непридатний стан (з них 65 - у загрозовому) (рис.4.9).

З 26 районів Одеської області у 6 районах непридатні ХЗЗР відсутні: у Болградському (повністю зачищено у 2007 році), Комінтернівському, Ренійському (повністю зачищено у 2007р.), Роздільнянському, Татарбунарському, Фрунзівському.

Рис. 4.9. Обсяг заборонених і непридатних до використання ХЗР, тонн

Основні накопичення зосереджені: в отрутомогильнику Одеського морського торговельного порту біля с. Алтестове Біляївського району, що у 2-х км від Хаджибейського лиману - 922 тонни ДДТ, на складі у с. Саф'яни Ізмаїльського району - 200 тонн отрутохімікатів, на складі біля с. Затишшя Ширяївського району - 215 тонн.

Умови зберігання непридатних або заборонених для подальшого використання хімічних засобів захисту рослин в багатьох районах області не відповідають діючим санітарним та екологічним нормам, заборонені для подальшого використання пестициди потребують перезатарення для подальшого вивезення та знешкодження. Показники утворення відходів за останні роки наведено на рисунку 4.10.

Згідно вимог законодавства непридатні або заборонені до використання пестициди та агрохімікати, тара від них підлягають вилученню, утилізації і знищенню та знешкодженню.

Постановою Кабінету Міністрів України від 27.03.1997р. № 534 затверджено порядок вилучення, утилізації, знищення та знешкодження непридатних або заборонених до використання пестицидів і агрохімікатів та тари від них. Визначено, що відповідне вилучення здійснюється підприємствами-виробниками, іншими підприємствами, які мають дозвіл санітарно-епідеміологічної

служби МОЗ та Мінприроди України. Спільним наказом трьох відомств затверджено Порядок проведення комплексної інвентаризації місць накопичення (від 18.10.2001р. № 315/376/412).

Рис. 4.10. Показники утворення відходіву динаміці за 2007 -2010 роки

Важливого значення в практичному плані набуло розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.06.2002р. № 294-р "Про створення промислової інфраструктури із знищення заборонених і непридатних пестицидів" та Постанова Верховної Ради України від 06.10.2005 р. № 2967-15 «Про стан виконання законодавства у сфері поводження з відходами в Україні та шляхи його вдосконалення». Підставою для виконання природоохоронних заходів щодо знешкодження накопичених на території Одеської області непридатних для використання хімічних засобів захисту рослин є Регіональна програма поводження з токсичними відходами в Одеській області на 2008-2015 рр., яка затверджена рішенням Одеської міської Ради від 14.11.2008 р. № 660 – V.

На території отрутомогильника біля с. Алтестове проводяться моніторингові спостереження Українським науково - дослідним проектно - конструкторським інститутом морського флоту України (УкрНПМФ) згідно договору з Одеським морським торговельним

портом. Згідно з дослідженнями, на сьогоднішній день негативного впливу на навколишнє природне середовище не зафіксовано.

Сьогодні через відсутність досконалих технологій знешкодження непридатних пестицидів, що пропонуються на вітчизняному ринку, є виправданим вивезення їх за межі України для знешкодження.

Усе зазначене дозволяє дійти висновків, що проблема зберігання та утилізації непридатних до використання ХЗР в першу чергу повинна вирішуватись на державному рівні як один з кроків досягнення екологічної безпеки країни. Вирішення вищенаведених прогалин державного та регіонального управління дозволить перейти на якісно новий щабель розвитку еколого-економічної складової регіонального розвитку і тим самим покращити показники конкурентоспроможності регіону.

4.3. Обґрунтування регіональних пріоритетів екологічної політики

Охорона довкілля є одним з основних пріоритетів, що впливає на соціально-економічний розвиток регіону. Для стабілізації екологічної ситуації в регіоні постійно здійснюється реалізація практичних природоохоронних дій, на які були спрямовані фінансові ресурси державного та місцевих бюджетів, а також залучені інвестиції.

Зокрема, на здійснення природоохоронних заходів і поліпшення стану довкілля регіону з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у 2010 році профінансовано 9727,2 тис. гривень (будівництво та реконструкція каналізаційних очисних споруд, КНС, розчистка русел річок, захист від підтоплення, поводження з токсичними відходами, проведення заходів щодо збереження об'єктів природно-заповідного фонду, виконання науково-дослідних, проектних робіт, тощо). У 2011 році передбачено виділення з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища коштів у сумі 22420,1 тис. гривень на здійснення природоохоронних заходів на території області.

Для поліпшення водопостачання населення в області реалізується Державна програма пошуку питних підземних вод та буріння розвідувально-експлуатаційних свердловин на воду, згідно з якою протягом 2009 – 2010 років пробурено 11 артсвердловин.

У рамках вирішення проблеми поводження з твердими побутовими відходами продовжується формування реєстрів об'єктів утворення, обробки та утилізації відходів, паспортизації місць видалення відходів.

З метою регулювання використання біоресурсів, формування екомережі триває процес розширення природно-заповідного фонду області з 3,5 % до 4,4 %.

Основними стратегічними орієнтирами забезпечення гармонізації еколого-економічних відносин на регіональному рівні повинні стати:

- ✓ посилення ролі та відповідальності місцевих органів самоуправління у вирішенні екологічних проблем;

- ✓ постійне впровадження та посилення управління інноваційними процесами, вдосконалення екологічно чистих технологій, поширення стандартів екологічного менеджменту тощо;

- ✓ забезпечення чіткого розмежування повноважень між центральними та регіональними гілками влади та відомствами з одночасним посиленням їх відповідальності щодо підвищення рівня інновативності в еколого-економічній сфері та дієвості еколого-економічних реформ.

При цьому важливо визначити основні пріоритети регіонального розвитку, враховуючи те, що основним методологічним аспектом теорії пріоритетів є саме правильне визначення цілей і функцій пріоритетного розвитку. При цьому цілі пріоритетного розвитку визначають, виходячи із суперечності між зростанням потреб і можливостями їх задоволення. Загалом можна стверджувати, що до найважливіших напрямків взаємодії регіонів у розв'язанні соціально-економічних та екологічних проблем слід віднести:

- ✓ комплексне використання природних ресурсів, особливо рекреаційних, враховуючи особливості економіко-географічного положення;

- ✓ планування, розробку програм соціально-економічного розвитку, проектів виробництв, реалізація яких вимагає тісного співробітництва декількох територій;

- ✓ розвиток транспортного господарства міжобласного значення відповідно європейським стандартам, який вимагає об'єднання зусиль відповідних органів зацікавлених територіально-адміністративних утворень;

✓ вирішення актуальних питань щодо охорони природного середовища, екологічного захисту довкілля, природоохоронних та соціально-економічних проблем, взаємодія у сфері фінансово-кредитної системи.

Згідно з Державною стратегією регіонального розвитку до 2015 р. головною метою сучасного етапу є створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіону у можливості підтримувати стале динамічне зростання на сучасній технологічній основі з високою продуктивністю та зайнятістю. Передбачається, що це дасть змогу забезпечити динамічний збалансований розвиток країни в цілому та наблизити стандарти життя до європейських.

Закладення передумов переходу до сталого розвитку регіону і досягнення екологозбалансованого природокористування повинно бути пов'язано зі створенням умов щодо реалізації дієвої екологічної політики в регіоні, яка направлена на зниження ресурсоємності виробництва, раціоналізацію процесів природокористування, стабілізацію та покращення екологічної ситуації.

Державна регіональна політика є складовою частиною національної стратегії соціально-економічного розвитку України, тісно пов'язаною із здійсненням адміністративної реформи та впорядкуванням адміністративно-територіального устрою, і реалізується шляхом здійснення органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування системи заходів для забезпечення ефективного комплексного управління економічним та соціальним розвитком України та її регіонів.

Вагомим компонентом та змістовим наповненням цих стратегічних векторів стане стратегія трансформаційних зрушень у регіональному вимірі. При цьому вагомою її домінантою, що визначає конкурентоспроможність та економічну привабливість регіону є спроможність щодо забезпечення сприятливих та екологозбалансованих умов проживання.

Екологічна безпека регіону розглядається як сукупність процесів і заходів щодо створення достатніх умов для збереження, раціонального використання та відтворення природних ресурсів і природно-територіальних комплексів, як середовища для життєдіяльності населення, що є однією з найважливіших категорій сталого розвитку.

Покращення умов життя та екологічного стану області залежить від своєчасного вирішення таких завдань, як: розвиток та

розширення мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду; зменшення рівня забруднення водоймищ; модернізація систем водовідведення та проведення ліквідаційного тампонажу безгосподарних свердловин; забезпечення населення якісною питною водою; знешкодження непридатних та заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин; розвиток та поліпшення екологічного стану зрошуваних та осушених угідь; підвищення стану техногенної безпеки та рівня захисту населення від наслідків природних і техногенних аварій та катастроф.

Важливим питанням екологічної безпеки Одеської області та Чорноморського басейну є проведення невідкладних природоохоронних заходів, спрямованих на поліпшення екологічного стану Чорного моря.

Актуальною залишається проблема утилізації твердих побутових відходів. На сьогодні ведеться велика робота щодо охорони навколишнього природного середовища. Структуру капітальних інвестицій та витрат на охорону довкілля наведено в табл.4.3., рис. 4.11

Вирішення невідкладних екологічних заходів загальнодержавного та регіонального значення здійснюється через удосконалення економічних механізмів охорони природи і природокористування з метою формування умов для концентрації фінансових ресурсів та їх цільового використання; через реалізацію екологічних та природоохоронних програм, спрямованих на поліпшення якості повітря, води, розвиток заповідної справи та створення цілісної екомережі, запровадження і додержання принципів екологічно збалансованого розвитку; реалізацію заходів щодо охорони земель, широкомасштабних водоохоронних заходів у басейнах усіх річок, поліпшення якості водних ресурсів і водозабезпеченості в усіх населених пунктах; будівництво та реконструкцію гідротехнічних споруд, розширення системи водопостачання, споруд каналізації, очистки стічних вод; створення системи моніторингу довкілля та удосконалення механізму управління і контролю з екологічної безпеки тощо. Здійснення заходів у напрямку екологічного оздоровлення довкілля, запобігання виникненню надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру створюватиме сприятливі умови для відтворення природних ресурсів, життя та здоров'я людей, дозволить поліпшити демографічну ситуацію та зберегти історико-культурний потенціал та традиції регіону.

Таблиця 4.3

**Капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону
навколишнього природного середовища**

	2000	2005	2007	2008	2010
Витрати на охорону навколишнього природного середовища, тис.грн.	109755,0	174000,9	224952,6	253791,9	268621,8
у тому числі					
капітальні інвестиції	69413,8	81821,3	93506,5	97356,0	53215,6
з них					
капітальний ремонт засобів природоохоронного призначення	19762,8	39926,3	44432,6	35427,3	22725,5
поточні витрати	40341,2	92179,6	131446,1	156435,9	215406,2
Індекси витрат на охорону навколишнього природного середовища, відсотків до попереднього року	122,6	161,0	130,1	112,8	105,8
Частка витрат на охорону навколишнього природного середовища за рахунок коштів Держбюджету, відсотків					
у капітальних інвестиціях	9,8	1,8	67,8	73,1	46,7
у поточних витратах	0,2	0,0	–	–	0,2

**Рис. 4.11. Структура капітальних інвестицій в 2010 році
на охорону навколишнього природного середовища
за напрямками, %**

Сьогодні Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Одеській області, як аплікант разом з партнерами розробляє проект «Інвентаризація, оцінка та зменшення впливу антропогенних джерел забруднення в Нижньодунайському регіоні України, Румунії і Республіки Молдова» у рамках фінансуємої Євросоюзом програми «Румунія –Україна – Республіка Молдова 2007-2013».

Вирішення цих задач створить умови для покращення еколого-соціо-економічної ситуації в регіоні шляхом вирішення конфліктів інтересів між природокористувачами, подоланням економічної кризи, вирішенням екологічних, економічних і соціальних проблем, а також зниження рівня екологічної депресивності територій регіону.

4.4. Сучасні реалії та перспективи розвитку зеленої економіки в регіоні

«Зелена» модернізація виробництва. Одеська область – високорозвинений індустріальний регіон, промисловість якого відіграє важливу роль в структурі економіки держави.

Основними сферами, які формують структуру промислового виробництва області, є: виробництво продуктів нафтопереробки - 28,9% від загального обсягу реалізованої продукції області, харчова промисловість - 26,3%, хімічна і нафтохімічна промисловість - 11%, машинобудування - 9,4%. В останні роки обсяги реалізації продукції промисловими підприємствами складають майже 3000,0 млн.дол.США.

Функціонує розвинена харчова промисловість. Базові виробництва зосереджені в масложировій, м'ясо-молочній, консервній та виноробній промисловості.

Особливе місце належить машинобудівному комплексу, у складі якого налічується більше 80 підприємств.

Легка промисловість представлена 20 підприємствами. Пріоритетним напрямком діяльності підприємств легкої промисловості є задоволення потреб внутрішнього ринку з виробництва готового одягу, трикотажних виробів, хутра, взуття, виконання замовлень з давальницької сировини.

«Зелена» модернізація промисловості передбачає прийняття зобов'язань щодо скорочення впливу виробничих процесів та

продукції на навколишнє середовище шляхом постійного підвищення ефективності ресурсоспоживання.

Дана стратегія концентрується на трьох головних напрямках.

По-перше, це ресурсоефективність та впровадження більш чистих виробництв.

По-друге, запобігання тотальному забрудненню біосфери невідомими їй раніше новими хімічними сполуками, стимулювання інвестицій в екологічно чисті технології.

По-третє, залучення до роботи з міжнародних і національних проектів висококваліфікованих експертів, подальший розвиток екологічної освіти та виховання молоді.

Ми поділяємо точку зору таких вчених, як С. Бохмер-Кристіансен, Ф. Буттел, А. Віл, Г. Вейндер, А. Гоулдсон, Дж. Мерфі, А. Мол, Г. Спаарген та інших, які розглядають екологічну модернізацію як одну зі складових державної програми дій, що охоплює:

- ✓ екополітику, яка ґрунтується на відсутності конфлікту між охороною довкілля та економічним розвитком, при досягненні взаємодоповнюваного розвитку цих компонентів;

- ✓ включення цілей екологічної політики до загальнодержавної стратегії;

- ✓ пошук альтернативних інноваційних підходів до екологічної політики, введення економічних концепцій в механізми і принципи екологічної політики; останнє передбачає економічну оцінку об'єктів навколишнього середовища;

- ✓ інноваційний розвиток техніки та технологій, впровадження промислових технологій шляхом реалізації рішень державних структур.

Системно-екологічний підхід до модернізації виробництва полягає в системній екологізації всіх складових частин виробництва, тобто системи управління, технологічних процесів, господарської та інвестиційної діяльності підприємства. Це означає:

- ✓ екологізацію функцій системи загального управління підприємством із запровадженням міжнародних стандартів системи екологічного менеджменту, екологічного аудиту, а також досвіду екологічного інжинірингу, маркетингу, лізингу, страхування;

- ✓ оновлення виробничих процесів (технологічних систем) для поліпшення екологічних характеристик виробництва з економічним ефектом;

- ✓ модернізацію очисних споруд з економічним ефектом;
- ✓ екологічне оздоровлення промайданчика і прилеглої території;

- ✓ підвищення екологічної свідомості та кваліфікації персоналу.

Спрямованість підприємств на «зелену» модернізацію повинно спиратися на підвищення економічної ефективності, конкурентоспроможність, якість, надійність і безпеку промислової продукції, щоб зменшити розрив з їх конкурентами.

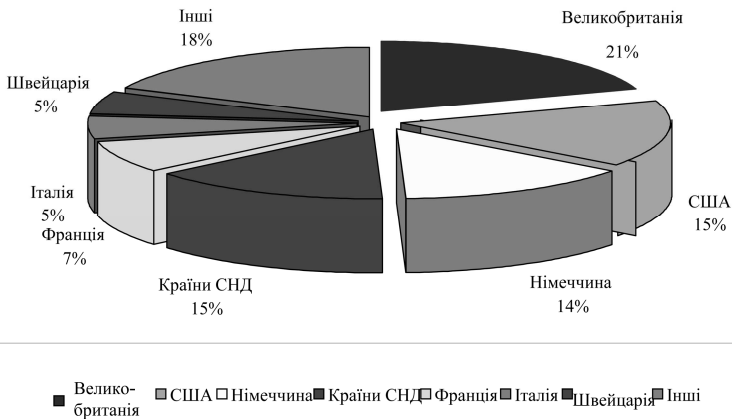
«Зелений» туризм. Наявність рекреаційних ресурсів - морський клімат, піщані береги, цілющі грязі та джерела мінеральних вод - дозволяють Одеській області входити до трійки лідерів (поряд з містом Київ і Автономною Республікою Крим) з розвитку оздоровчо-рекреаційного комплексу.

В даний час Одеська область пропонує 970 різноманітних об'єктів прийому та розміщення туристів і відпочиваючих. В регіоні працюють 227 готелів, найбільш відомі серед них: "Отрада", "Одеса", "Лондон", "Моцарт", "Лондонська", "Континенталь", "Морський". В області діють понад 300 туроператорів.

У 2011 році Одеську область відвідали більше мільйона туристів, з яких близько 500 тис. - іноземці.

Як показали дослідження даних статистики, лідируючі позиції по в'їзному виду туризму в регіональному туроперейтингу займають туристи з Великобританії, США, Німеччини, Росії і Швейцарії (рис.4.12). Так, у 2008-2010 роках кількість іноземців, які прибули з Великобританії, була найбільшою і становила у 2008 році 23,4 % від загальної кількості іноземних туристів, 25,8 % - у 2009 році та відповідно 19,3% - у 2010 році. При цьому найбільший час перебування на території області припадав на туристів із «зеленої» Швейцарії - в середньому 30,0% від загальної кількості наданих туроднів, на що варто звернути увагу при формуванні програм екологічних турів в регіоні.

Сегменти ринку міжнародного туризму в пропозиціях регіональних туроператорів представлені великою кількістю країн. Наприклад, у 2007 році Одеську область відвідали туристи з 50 країн, а вітчизняні туристи побували у 72 країнах. Міжнародні туристські потоки обслуговуються повітряним, водним, автобусним і залізничним транспортом. Безумовний лідер на регіональному ринку – авіаперевезення, які складають більш ніж 84 % від загальної кількості обслуговуваних туристів.

Рис.4.12 Кількість іноземних туристів, яким надавались турпослуги у 2006-2010 роках (за даними туроператорів Одеського регіону)

Звернемо увагу, що структура потоку іноземних туристів свідчить про те, що понад 80,0% іноземців прибувають в регіон з метою дозвілля і відпочинку і тільки трохи більше 10,0 % - у службових цілях. Таким чином, діловий, лікувально-оздоровчий, спеціалізований, а також пригодницький, спортивний, сільський, подійний, етнографічний, екологічний туризм можуть стати перспективними напрямками для суб'єктів туристичної діяльності, які створюють регіональний туристичний продукт та формують туристично-екскурсійні маршрути. Ці види туризму та екологічна спеціалізація турів здатні привернути велику кількість туристів, якщо їх розглядати в якості пріоритетів в регіональній стратегії розвитку туризму та рекреації.

На сьогоднішній день, Одеський регіон є одним з найбільш привабливих для розвитку «зеленого» туризму. Тут найбільша кількість природних плавнів - це справжній рай для любителів посидіти з вудкою. Одеський край славиться своєю багатонаціональною культурою, вишуканою кухнею і особливою гостинністю.

Серед найбільш популярних об'єктів, де розвинуто екологічний туризм - Дунайський біосферний заповідник, на території якого ведеться екскурсійна діяльність, еколого-освітній туризм, зокрема

сільський зелений, по 5 маршрутах, і діє Інформаційно-туристичний центр, де туристи отримують необхідну попередню інформацію щодо цінності та вразливості обраних для відвідування куточків заповідника. За роки існування Інформаційно-туристичного центру заповідник відвідали представники 47 країн світу. Останні кілька років Інформаційно-туристичний центр заповідника кожен сезон відвідує понад 5 тис. екскурсантів.

Серед перспективних для розвитку екологічного туризму є регіональний ландшафтний парк «Тилігульський», Нижньодністровський національний природний парк і новостворений національний природний парк «Гузловські лимани»

У сучасному світовому туризмі сектор розваг та атракцій, представлений, в першу чергу, тематичними парками складає серйозну конкуренцію традиційним культурно-історичним і природним об'єктам. Тематичні парки поєднують в собі розважальні й інформаційно-пізнавальні сторони, що робить їх центрами сімейного і молодіжного відпочинку. З точки зору економічних вигод, успіх таких парків пов'язаний з продуманою ціновою політикою, яка передбачає наявність єдиних вхідних квитків з певним комплексом послуг. Затребуваність екопарків в туризмі також пояснюється застосуванням сучасних маркетингових прийомів, всебічним опрацюванням проектів створення і оновлення екопарків, атракціонів, поєднанням різноманітності і простоти надання послуг високої якості.

Сьогодні в Одеському регіоні відсутні приклади вдало реалізованих масштабних проектів у сфері тематичних екопарків з обсягами інвестицій, порівняними з російськими і європейськими аналогами. Так, наприклад, на будівництво розважального екокомплексу "Дивоострів" (Санкт-Петербург) було витрачено 50,0 млн. дол. США, Євродіснейленду (Франція) - 3,2 млрд. дол., Леголенда (Великобританія) - 130 млн. дол., Порт Авентура (Іспанія) - 458,0 млрд. дол. Формування індустрії «зеленого» відпочинку в регіоні має стати найближчою перспективою. Інвестиційна привабливість цього бізнесу полягає в неосвоєності ринку, малих термінах окупності проектів (6-8 років) і їх високій віддачі.

Основу туристичної інфраструктури складають засоби тимчасового розміщення, під якими розуміється будь-який об'єкт з надання послуг тимчасового проживання. За даними статистики та інформацією місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого

самоврядування станом на 1 січня 2010 року в області налічувалось 940 закладів туристично-рекреаційного та оздоровчого призначення, у тому числі 197 підприємств готельного комплексу та 55 санаторно-курортних закладів. Починаючи з 2005, року загальна кількість закладів тимчасового розміщення в області збільшилась на 153 об'єкти. Тенденцією останніх років є відкриття невеликих приватних готелів потужністю 20-35 місць. В області сформовано одну з перших вітчизняних готельних мереж – "Чорне море", яка нараховує 6 готелів, що відповідають категоріям 4 і 3 зірки. Сучасні готельні підприємства, окрім послуг з розміщення стали пропонувати мінімальний набір оздоровчих і лікувальних процедур (масаж, фітнес та SPA-процедури, стоматологія тощо).

На відміну від туроператорів, до послуг яких вдаються, насамперед, громадяни з країн далекого зарубіжжя, переважну більшість іноземців, які розміщуються в готелях, санаторно-курортних і оздоровчих закладах області, становлять громадяни з сусідніх країн - Росії, Білорусі і Молдови.

Розвиток туристичної інфраструктури області, за умови збільшення загальної кількості закладів розміщення, стримується через дефіцит готелів у доступному сегменті, орієнтованих на масовий туризм (молодіжні хостели, готелі категорії 1 і 2-х зірок). Рівень завантаженості підприємств готельного комплексу області ще не відповідає загальноприйнятому у світовій практиці. Для місцевих засобів розміщення, в залежності від їх потужності, коефіцієнт використання місткості варіює в межах 0,16-0,19, що свідчить про недостатню ефективність роботи підприємств готельного комплексу. Окремі готелі мають досить високий рівень завантаженості, як правило, вони розташовані у центральній і приморській частинах м. Одеси, однак більшість готелів не вкладається в нормативні значення. У світовій практиці рівень коефіцієнта завантаженості готелів коливається від 0,45 до 0,65 і вище.

Незважаючи на існуючі на сьогодні проблеми щодо цілорічного завантаження діючих готелів, доходи суб'єктів господарювання від надання послуг розміщення щороку збільшуються. Так, загальна сума доходу отриманого підприємствами готельного комплексу області у 2010 році, становила 314 251,9 тис. грн., що у 2,3 рази більше порівняно з 2006 роком. При цьому обсяг податкових надходжень від діяльності готелів та аналогічних засобів

розміщення у 2010 році склав 23 600,1 тис. грн., що на 3097,5 тис. грн. або на 15,1 % більше у порівнянні з 2009 роком.

Однак, визначити реальну кількісну оцінку економічного вкладу підприємств туристичної індустрії в регіональний і загальний валовий внутрішній продукт, в інші макроекономічні показники немає можливості. Насамперед, це пов'язано з тим, що до органів статистики не звітували власники (орендарі) засобів тимчасового розміщення (бази відпочинку, готелі, кемпінги, мотелі), які, будучи фізичними особами-підприємцями, працювали за спрощеною системою оподаткування. Так, із 197 підприємств готельного типу, які діяли в області у 2010 році, до органів статистики за формою 1-Готель (річна) звітувало тільки 81. Складність полягає ще й в тому, що на сьогодні в Україні немає єдиної методології туристської галузевої статистики, яка б дозволяла одержувати й узагальнювати масиви даних по туристично-рекреаційній та готельній сфері.

Певні трансформації мають місце і в діяльності санаторно-курортного комплексу області, який дотепер потерпає від наслідків економічних перетворень, що відбулися в 90-х роках. Ринкові реформи практично зруйнували систему фінансування потреб соціального туризму профспілками, не запропонували нічого нового, окрім самостійного "виживання" в умовах зростаючої конкуренції. Це призвело до того, що матеріально-технічна база санаторно-курортного комплексу області, потерпаючи від постійної нестачі коштів на модернізацію і удосконалення, сильно застаріла, а створений на її основі продукт у сфері лікувально-оздоровчого туризму з кожним роком втрачає свою конкурентоспроможність. Одеська область має потужний потенціал для розвитку круїзного, яхтового та екологічного туризму до Дельти Дунаю. Щороку ДП "Одеський морський торговельний порт" та ВАТ "Українське Дунайське пароплавство" обслуговують 125,0-130,0 тисяч круїзних туристів. Вагомий внесок у розвиток круїзного туризму вносить ДП "Одеський морський торговельний порт".

Річковий круїзний та екотуризм в області розвивається завдяки зусиллям туристичного підрозділу служби пасажирського флоту ВАТ "Українське Дунайське пароплавство", основна діяльність якого полягає в організації круїзів по р. Дунай із заходами пасажирських суден в міста Ізмаїл і Вилкове, де круїзним туристам надаються туристично-екскурсійні послуги екологічної спрямованості до Дунайського біосферного заповіднику.

Для активізації розвитку яхтового туризму як напряму зеленого туризму необхідно запровадити міжнародну практику щодо митно-прикордонного контролю яхтових туристів, їх пересування у внутрішніх водах України та створити сприятливий інвестиційний клімат для залучення коштів у розбудову інфраструктурних об'єктів, зокрема будівництво яхтових стоянок, морських і річкових пасажирських причалів, штучних бухт укриття тощо. На базі бухт укриття можуть функціонувати лінії морського пасажирського сполучення, які зв'язуватимуть віддалені рекреаційні об'єкти з приморськими містами, що, в свою чергу, може призвести до позитивних зрушень у вітчизняному суднобудуванні маломірних суден для організації морських прогулянок та екскурсій.

Стратегічна мета подолання негативних наслідків світової кризи, формування привабливості інвестиційного клімату сфери туризму та рекреації, туристичного іміджу регіону закладено в прийнятті Програму розвитку туристично-рекреаційної галузі Одеської області на 2011-2015 роки, де визначено перспективи і пріоритети подальшого розвитку регіональної індустрії туризму. Програма розроблена обласною державною адміністрацією відповідно до Закону України "Про місцеві державні адміністрації", статті 11 Закону України "Про туризм", Стратегії розвитку туризму і курортів, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2008 року № 1088-р, Стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області на період до 2015 року, затвердженої рішенням Одеської обласної ради від 9 листопада 2007 року № 347-V.

В цьому програмному документі обґрунтовані цільові заходи щодо нової парадигми регіонального розвитку сфери туризму і рекреації області в контексті «зеленої економіки», що забезпечуватиметься за умови реалізації програмних заходів шляхом:

- ✓ будівництва нових і реконструкції наявних об'єктів туристично-рекреаційного призначення за рахунок власних коштів суб'єктів підприємницької діяльності, коштів вітчизняних та іноземних інвесторів;

- ✓ розширення пропозиції місцевого туристичного продукту шляхом розробки і запровадження нових спеціалізованих туристично-екскурсійних маршрутів з використанням культурного і екоприродного потенціалу регіонів;

- ✓ залучення масового контингенту туристів до відвідування регіональних культурних, спортивних і мистецьких заходів;
- ✓ зростання індустрії туризму внаслідок збільшення кількості закладів тимчасового розміщення, розважальних закладів та об'єктів атракцій;
- ✓ створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення інвестиційних коштів у будівництво інфраструктурних об'єктів з відпочинку на воді;
- ✓ залучення населення сільських територій до надання послуг у сфері сільського туризму та розвиток агротуризму;
- ✓ облаштування і оснащення туристичних центрів, об'єктів соціального туризму та залучення до сфери туризму нових категорій і груп населення;
- ✓ запровадження суб'єктами туристичної діяльності інноваційних форм і методів надання туристичних послуг та реклами власного туристичного продукту;
- ✓ проведення рекламних заходів некомерційної спрямованості щодо просування регіонального туристичного продукту і курортно-рекреаційних можливостей області на внутрішньому і міжнародному туристичних ринках.

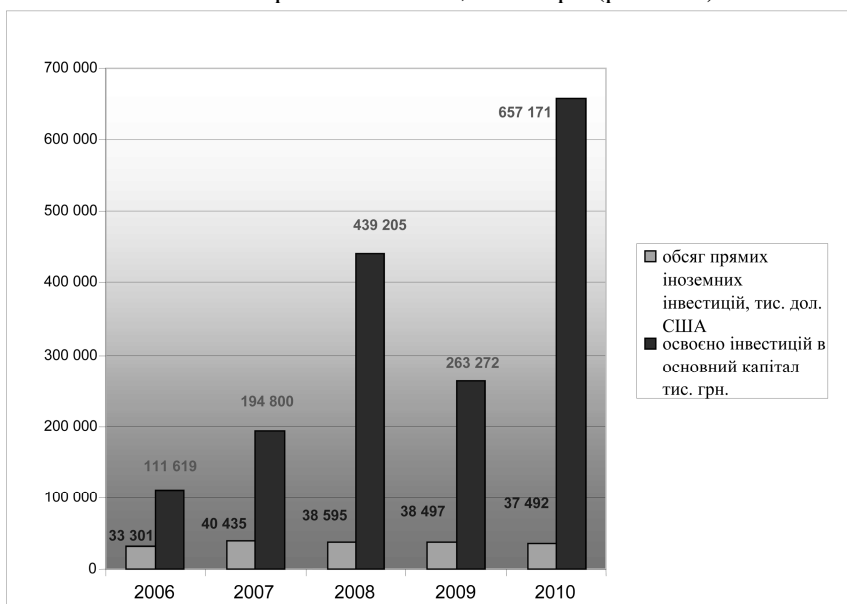
Фінансування заходів Програми здійснюється відповідно до законодавства України за рахунок коштів, виділених в установленому порядку з обласного бюджету, місцевих бюджетів, а також інших джерел, не заборонених чинним законодавством. Орієнтовні обсяги фінансування зазначеної Програми складають 603 556,0 тис. грн., у тому числі за рахунок коштів загального фонду обласного бюджету в межах наявного фінансового ресурсу – 6 860,5 тис.грн.

Стратегічним орієнтиром подальшого розвитку рекреаційної сфери Одещини має стати модернізація діючої матеріально-технічної бази санаторно-курортного комплексу, вихід на нові сегменти споживчого ринку і залучення додаткових клієнтів шляхом запровадження таких напрямків сучасного ринку, як поліфункціональність послуг та диверсифікація власного турпродукту. Досягнення високоефективного освоєння рекреаційного потенціалу області можна очікувати тільки за умови залучення потенційних інвесторів у будівництво комфортабельних санаторно-оздоровчих закладів та появи ініціативного власника, зацікавленого у формуванні якісно нового санаторно-курортного

продукту [147]. Туристичний бізнес і зокрема готельний є доволі інвестиційно-привабливим сектором економіки регіону. За 2006-2010 роки загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, залучених у розбудову туристичної інфраструктури області, склав 188 319,80 тис. дол. США, з них 64,4 % або 121 283,30 тис. дол. США прийшло на готелі та аналогічні засоби розміщення. А загальна сума освоєних інвестицій в основний капітал підприємств галузі за цей період склала 1 666 067,0 тис. грн.

У 2010 році обсяг освоєних інвестицій в основний капітал підприємств сфери туризму і рекреації досягнув найбільшого значення за останні 5 років - 657 171,0 тис. грн.(рис.4.13).

Рис.4.13. Динаміка темпів росту (зниження) обсягу прямих іноземних інвестицій в основний капітал підприємств сфери туризму і рекреації Одеського регіону за 2006-2010 роки [151]

Передбачається, що «зелений» туризм в Одеській області буде розвиватися не лише за рахунок власних інвестицій, але і за рахунок грошей Євросоюзу, який для цих цілей виділив близько 800 тисяч євро.

«Зелена» енергетика*. Зараз на 1 долар ВВП Україна витрачає в 5-6 разів більше енергоресурсів, ніж країни Центральної та Східної Європи, в 12 разів більше, порівняно з країнами Організації економічного співробітництва та розвитку. Зношеність основних фондів наближається до 50-60% (а на окремих підприємствах перевищує 90%), тобто до рівня, за яким цей процес стає незворотнім [111].

На сьогодні, згідно аналітичних даних ЄС, на енергетичний сектор розраховано €9,1 млрд, які буде інвестовано у транс'європейську інфраструктуру. Це допоможе досягти поставлених на 2020 рік енергетичних та кліматичних цілей. Очікується, що завдяки Фонду сполучення Європи внутрішній енергетичний ринок стане міцнішим через кращі взаємозв'язки, а це означатиме посилення безпеки постачань і кращі можливості ефективного транспортування в ЄС енергії, виробленої із поновлюваних джерел. Глобальна мета така: громадяни та бізнес повинні мати можливість отримувати енергію безперебійно та за доступними цінами. Кошти з Фонду сполучення Європи діятимуть у цьому випадку як важіль для залучення приватних капіталів. Загалом потребу інвестицій у енергетичну інфраструктуру на найближчі 10 років у Євросоюзі оцінюють у €200млрд.

Для України в цій площині існує низка економічних стимулів передбачених українським законодавством які наведені на реалізацію політики енергоефективності в країні.

Законом України «Про енергозбереження», передбачено стимулювання енергозбереження в наступних формах:

✓ надання податкових пільг підприємствам - виробникам енергозберігаючого обладнання, техніки і матеріалів, засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, виробникам обладнання для використання нетрадиційних та поновлюваних джерел енергії і альтернативних видів палива;

✓ надання податкових пільг підприємствам, які використовують обладнання, що працює на нетрадиційних та поновлюваних джерелах енергії, альтернативних видах палива;

✓ пріоритетне кредитування (державними банками) заходів щодо забезпечення раціонального використання та економії паливно-енергетичних ресурсів (Порядок надання пільгових

---

* Спільно із Легкою К.В.

кредитів для реалізації інвестиційних проектів впровадження енергозберігаючих технологій та технологій з виробництва альтернативних джерел палива затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 18 травня 2006 року № 695);

- ✓ встановлення підвищеної норми амортизації енергозберігаючих основних фондів. Перелік видів енергозберігаючого обладнання, до яких застосовується підвищена норма амортизації, встановлюється Кабінетом Міністрів України;

- ✓ цільові державні та інші субсидії і безповоротні асигнування на виконання пошукової науково-дослідної роботи у сфері енергозберігаючої технології та нетрадиційних видів енергії, на виробництво та освоєння нових видів енергозберігаючої техніки та технології. Порядок надання державної субсидії та здійснення безповоротного асигнування встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Законодавством України передбачено низку пільг щодо оподаткування діяльності пов'язаної з розробкою, впровадженням та використанням енергозберігаючих заходів та енергоефективних проектів.

Податковим кодексом України, який вступив в дію з 01 січня 2011 року, передбачені особливості оподаткування прибутку підприємств, отриманого у зв'язку із запровадженням та використанням енергоефективних технологій.

Зокрема Податковим кодексом України передбачено звільнення від оподаткування 80 відсотків прибутку підприємств, який вони отримують від продажу на території України та звільнення від податку на додану вартість таких товарів власного виробництва:

- ✓ Обладнання, яке працює на відновлюваних джерелах енергії;
- ✓ Матеріали, сировина, обладнання та комплектуючі, які призначаються для виробництва енергії з поновлюваних джерел енергії;

- ✓ Енергоефективне обладнання та матеріали, виробництва яких забезпечує економію та раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів;

- ✓ Засоби вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів;

- ✓ Обладнання для виробництва альтернативних видів палива.

Податковим кодексом України передбачено також звільнення від оподаткування 50 відсотків прибутку, отриманого від проведення енергоефективних заходів та реалізації енергоефективних проектів

підприємств, які внесені до Державного реєстру підприємств та організацій, які здійснюють, впроваджують та використовують енергоефективні заходи та енергоефективні проекти.

Також, в регіонах України набирає ваги тенденція щодо використання «зеленого» тарифу.

Відповідно до Закону України «Про електроенергетику» (в редакції від 25 вересня 2008 р.), «зелений» тариф - це спеціальний тариф, за яким закупається електрична енергія, вироблена на об'єктах електроенергетики, що використовують альтернативні джерела енергії (крім доменного та коксового газів, а з використанням гідроенергії - вироблена лише малими гідроелектростанціями).

Причому продавати електроенергію, вироблену таким чином можна безпосередньо споживачам, а оптовий ринок зобов'язаний купувати за «зеленим» тарифом електричну енергію, вироблену таким чином і не продану за договірними цінами, безпосередньо споживачам або енергопостачальним компаніям, які здійснюють господарську діяльність з постачання електричної енергії за регульованим тарифом.

В Україні «Зелений» тариф передбачено до 01 січня 2030 року. Зазначений порядок стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії буде застосовуватися за умови, що починаючи з 01 січня 2012 року питома вага сировини, матеріалів, основних фондів, робіт та послуг українського походження у вартості будівництва відповідного об'єкта електроенергетики, що виробляє електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії, становитиме не менше 30%, а починаючи з 1 січня 2014 року - 50%.

Додатковою умовою для затвердження «зеленого» тарифу для об'єктів з виробництва електроенергії з використанням енергії сонячного випромінювання є використання, починаючи з 1 січня 2011 року, на об'єктах електроенергетики сонячних модулів, у вартості виробництва яких питома вага матеріалів та сировини українського походження становить не менше ніж 30 %.

Зокрема, щодо біотехнологій. Україна має потенціал вирощування сировини для рідкого біопалива, однак не має жодної інфраструктури для його виробництва чи споживання. І це дуже невтішно, оскільки Європейський Союз в найближчі роки планує імпортувати більше 50% необхідної йому зеленої маси. Інша справа — тверда біомаса. Нагадаємо, що, за оцінками експертів, саме

біоенергетика є найперспективнішою складовою вітчизняної відновлюваної енергетики, оскільки солома та інші відходи сільгоспвиробництва, які сьогодні просто викидаються, можуть забезпечити від 10% до 13%) потреби України в енергії. Із державною підтримкою справа, як завжди, неоднозначна. Однак законодавчі зміни відбуваються. Зокрема, прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо сприяння виробництву та використанню біологічних видів палива» (№ 1391-VI від 21.05.2009), що передбачає ряд пільг для виробників та споживачів біопалива та відповідного обладнання. Закон України «Щодо внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» передбачає стимулювання використання альтернативних джерел енергії (№ 1220-VI від 01.04.2009). Встановлений новий порядок розрахунків «зеленого тарифу». Однак відсутність системного підходу часто викликає суперечності, неподоланні для потенційних виробників чи споживачів енергії біомаси.

Повертаючись до питання біопалива для двигунів, варто сказати наступне. Чимало фактів свідчать про те, що його не можна назвати екологічною панацеєю, для України зокрема. Це вже визнала Європа. Зараз Європейський Союз змістив акцент на заохочення споживачів. З урахуванням занепокоєння світової спільноти у зв'язку з боротьбою за сировину між біопаливною та харчовою промисловістю і негативним впливом на довкілля запланована раніше частка в 20% від загального споживання рідкого палива в рік скорочена до 10%».

Тим часом в регіоні існують значні резерви енергозаміщення в напрямку розвитку зеленої енергетики - невичерпної енергії сонця, вітру, рослин та тепла землі. Тому «зелену» енергетику необхідно розглядати як енергонезалежність регіонів України в цілому; тобто дешева, безпечна та екологічно чиста енергія; розвиток високих технологій, інвестиції в економіку; відродження вітчизняної фундаментальної науки.

Одеська область у рейтингу енергоефективності посідає **3 місце**. Ефективність використання енергоносіїв у Одеській області на 17,9 відсоткового пункту вище середнього по Україні та складає **69,9% від рівня ЄС**. Потенціал енергозбереження в області за рахунок підвищення енергоефективності до рівня ЄС оцінюється у 437 452,7 тонн нафтового еквівалента або €189,0млн. щорічно у цінах 2010р.

Таким чином, для регіону «зелена» енергетика - це екологічно чистий транспорт; освітлення вулиць та обігрів будинків; оновлення

промисловості, розвиток машинобудування та нові робочі місця для людей, зайнятих на виробництві вітроагрегатів, сонячних енергосистем та міні - електростанцій, що працюють на відходах лісового та сільського господарств; незалежність від імпортного палива, здешевлення комунальних послуг, зниження викидів CO₂.

Прискорення переходу до «зеленої» енергетики вимагає узгодженості широкого кола стратегій, здійснюваних на національному рівні.

Розробка Концепції «зеленої» енергетики передбачає створення мережі інноваційних енергоджерел, що балансують генерацію та споживання електричної та теплової енергії. В Одеській області практично відсутні генеруючі потужності, здатні задовольнити потребу регіону в електроенергії, а великі районні центри в теплі. Потреба регіону в електроенергії становить 1050 МВт. Між тим Одеською областю вже зроблені перші кроки на шляху до «зеленої» енергетики, а саме - проєкт установки теплового насоса і сонячних колекторів від ДП "Одеський морський торговельний порт" визнано найбільш прогресивною інновацією в Україні. Цей винахід відзначили спеціальним дипломом у номінації "Краще впровадження енергоефективних технологій". Автоматизований тепловий пункт із впровадженими в систему теплонасосами відомої фірми WIESSMANN і геліоколекторами, змонтованими в адміністративній будівлі на 28-му причалі, введено в експлуатацію наприкінці минулого року. У його оснащення порт інвестував 1.2 млн. грн. згідно з розрахунками ці кошти окупляться через 8 років.

На програму по збільшенню енергоефективності в регіоні планується витратити 500 млн. грн. Виконання даної програми допоможе заощадити витрати на газифікацію та електропостачання регіону.

«Зелений» агробізнес. Нещодавно Єврокомісія презентувала план реформи Спільної сільськогосподарської політики ЄС на період після 2013 року. Метою є зміцнення конкурентоспроможності, стабільності та безперервності сільськогосподарського виробництва в ЄС, забезпечення його громадян здоровим і високоякісним харчуванням, збереження довкілля та кращий розвиток с.-г. регіонів. Спільна сільськогосподарська політика є однією з найважливіших для Євросоюзу сфер. На її долю припадає близько 30% союзного бюджету - кошти виділяють на допомогу фермерам та пов'язані з ринком витрати [62].

Європейська Комісія пропонує нове партнерство між Європою та її фермерами, щоб відповісти на нинішні виклики щодо харчової безпеки, дружнього до довкілля використання природних ресурсів та зростання, - заявив Комісар ЄС з питань сільського господарства та розвитку сільської місцевості Дачан Чолош. - Наступні десятиліття будуть надзвичайно важливими для зміцнення сільськогосподарського сектору. Він має враховувати кліматичні зміни й міжнародну конкуренцію, водночас задовольняючи очікування громадян. Європа потребує фермерів, а фермери - підтримки Європи. Загалом Єврокомісія пропонує десять ключових пунктів реформи. Зокрема, це зміна підходу в наданні фермерам субсидій: тепер при цьому враховуватиметься чисельність робочих місць. Крім цього, Брюссель пропонує виділяти до 30% прямих виплат тим фермерам, які практикують оптимальне використання природних ресурсів. Це, зокрема, диверсифікація культур на полі, підтримка постійних пасовищ, збереження екологічних заповідників та ландшафтів.

Також Єврокомісія пропонує подвоїти бюджет на агрономічні дослідження на інновації та на забезпечення застосування результатів цих досліджень на практиці.

Зазначені перспективні напрями розвитку сільського господарства потребує впровадження екологоорієнтованих рішень як на національному рівні так і регіональному рівнях, адже ця галузь є однією з рушійних до швидкого зростання не тільки сільськогосподарського експорту, але і розвитку внутрішнього ринку.

Сільське господарство - один з найважливіших секторів економіки регіону. Для визначення областей України, що мають стратегічне значення щодо виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції (валовий збір цукрового буряку та соняшнику; реалізація зернових культур, цукрових буряків і насіння соняшнику; поголів'я корів, свиней, кількість птиці; виробництво м'яса), за допомогою кластерного аналізу виявлено три типи областей:

- ✓ з найвищими показниками (Київська, Чернігівська, Дніпропетровська, Львівська, Полтавська та Одеська області);
- ✓ найнижчими показниками (Черкаська, Харківська, Вінницька, Донецька області та АР Крим);
- ✓ із середніми показниками (інші області).

Сільське господарство Одеської області – одна з найбільш значущих за об'ємом виробництва та зайнятості трудових ресурсів (близько 35% населення регіону) галузь матеріального виробництва. Земельний фонд області складає 3,3 млн. га, у тому числі 2,6 млн. га (79%) – сільськогосподарські угіддя, з яких рілля складає 2,1 млн. га (79,7%), сінокоси та пасовища – 0,4 млн. га (15,6%), багатолітні насадження – 86,3 тис. га. (3,5%), з яких виноградники – 54,8 тис. га.

Основними напрямками виробничої сільськогосподарської спеціалізації області є рослинництво (вирощування зернових та технічних культур, овочів, винограду) та тваринництво (розведення великої рогатої худоби, свиней, овець, птиці, виробництво молока, м'яса, вовни).

Високому рівню розвитку сільського господарства в області сприяють теплий помірно-континентальний клімат та чорноземні ґрунти з великим відсотком природної родючості.

В агропромисловому комплексі області функціонують 1055 сільськогосподарських підприємств та 7703 фермерських господарств ринкового типу. У регіоні створені та діють Одеська товарна та аграрна біржі, 10 агро торгівельних будинків, 77 продовольчих ринків для оптової торгівлі, 351 заготівельний пункт, 314 фірмових магазинів, 19 обслуговуючих кооперативів, 15 кредитних спілок.

Залежно від природно-кліматичних умов в Одеській області склалися форми господарювання відповідно до зон виробничої спеціалізації сільського господарства:

✓ зерно-скотарська зона (Ананьївський, Балтський, Кодимський, Котовський, Красноокнянський, Любашівський і Савранський райони);

✓ зерно-скотарська зона з розвинутим виробництвом соняшника (Березовський, Великомихайлівський, Іванівський, Миколаївський, Роздільнянський, Фрунзівський і Ширяївський райони);

✓ зерно-овоче-молоко-птахівницька зона (Біляївський, Овідіопольський, Комінтернівський райони);

✓ зерно - скотарська зона з розвинутим виноградарством (Арцизький, Білгород-Дністровський, Болградський, Ізмаїльський, Кілійський, Ренійський, Саратський, Тарутинський, Татарбунарський райони).

Стратегічним напрямом розвитку тваринництва в області визначено виробництво основних видів тваринницької продукції на

високотехнологічних, високоінтенсивних тваринницьких комплексах, з високопродуктивним стадом тварин і кормовою базою.

Початком радикальних перетворень для досягнення екологічної продовольчої безпеки регіону може послужити великий набір вже наявних «зелених» технологій і практичних методів ведення сільського господарства, які були успішно апробовані в країнах, що розвиваються і дозволили досягти значного підвищення врожайності, включаючи дрібну оранку, сівозміну й ущільнений посів, збір і рециркулювання води, вирощування посухостійких культур, агролісоводство і комплексну боротьбу з сільськогосподарськими шкідниками.

Однією з головних цілей продовольчої безпеки є зниження рівня використання хімікатів (добрив і пестицидів), що істотно підвищить якість зберігання та збуту продукції, а з використанням «зелених» технологій можна досягти значно більш ефективного споживання енергії, води та природних ресурсів.

На сьогоднішній день, сільське господарство є безумовним пріоритетом розвитку Одеської області. За підсумками першого півріччя 2011 року показники розвитку агропромислового комплексу області демонструють тенденцію зростання обсягу виробництва продукції сільського господарства в усіх її категоріях.

До сільського господарства області залучено 493,7 мільйона гривень кредитних ресурсів, що в 3,2 рази більше ніж у 2010 році.

Розвиток «зеленого» сільського господарства в Одеській області передбачає свободу доступу до інформації та технологій шляхом належного стимулювання приватного та некомерційного секторів до участі у виробництві суспільних благ, а також активізації та сприяння переорієнтації роботи в рамках системи інновацій та міжнародного співробітництва.

«Зелений» транспорт. Згідно оцінок ЮНЕП, підвищення ефективності використання енергії у всіх видах транспорту і перехід від приватного транспорту до громадського або неавтомобільного транспорту додатково підвищили б зайнятість приблизно на 10% [111].

Наявні сьогодні транспортні рішення, засновані, передусім, на приватному автомобільному транспорті - одній з основних причин зміни клімату, забруднення навколишнього середовища і виникнення загрози здоров'ю людей. В містах та за їх межами транспорт споживає більше половини всього рідкого викопного

палива і генерує майже чверть світових викидів CO₂, що мають відношення до енергетики. Як показують дослідження, екологічні та соціальні витрати (витрати, пов'язані з локальним забрудненням повітря, дорожньо-транспортними пригодами і пробками) можуть досягати 10 і більше відсотків ВВП регіону і значно перевищувати суми, необхідні для ініціювання переходу до «зеленої» економіки. Політика «озеленення» транспорту ґрунтується на трьох взаємопов'язаних принципах:

- ✓ виключення або скорочення зайвих поїздок за рахунок об'єднання планування землекористування та транспортного планування та локалізації виробництва і споживання;

- ✓ перехід на більш екологічно ефективні види транспорту, такі, як громадський і неавтомобільний транспорт для пасажирів та рейковий і водний транспорт - для вантажів,

- ✓ вдосконалення використовуваної техніки і палива для зменшення їх негативного впливу на екологію і зниження соціальних витрат.

У число необхідних заходів входять:

- ✓ планування землекористування, що забезпечує компактне або засноване на магістральних транспортних коридорах планування міст;

- ✓ регулювання видів використовуваного палива і транспортних засобів;

- ✓ надання інформації для прийняття рішень споживачами і компаніями.

Такі потужні економічні стимули, як реформа податків, зборів та субсидій, також можуть сприяти використанню більш «чистих» приватних транспортних засобів і переходу на громадський і неавтомобільний транспорт.

Транспорт відіграє провідну роль в економіці Одеської області. Галузь забезпечує більше 15% робочих місць. За рік транспортні компанії здійснили перевезення в розмірі близько 50,0 млн. тонн [111].

Враховуючи те, що екологічні та соціальні витрати транспорту (забруднення повітря, дорожньо-транспортні пригоди та пробки) за оцінками ЮНЕП становлять сьогодні в деяких країнах або регіонах близько 10 відсотків їх ВВП), транспортна політика ЄС постійно модернізується і націлена на забезпечення екологічно чистого, безпечного та ефективного пасажирського і вантажного сполучення в Європі. Вона сприяє функціонуванню внутрішнього ринку ЄС та

забезпеченню права громадян на вільне пересування. Проте транспортна система регіону все ще не відповідає стандартам і вимогам ЄС і відзначається суттєвим відставанням щодо інфраструктури, обладнання і вимог.

У 2010 році Єврокомісія представила Білу книгу з конкретними пропозиціями щодо подальшого розвитку цієї галузі господарства. Сьогодні особливу увагу Євросоюз приділяє екологічному аспекту транспортних перевезень - зменшення викидів парникових газів. У той же час в центрі уваги знаходяться, наприклад, впровадження «розумних» електронних систем обліку руху автотранспорту.

Тому необхідно екологізувати транспортну інфраструктуру в Одеському регіоні відповідно до принципів Євросоюзу, що передбачає розробку Програми «Екологічно чистий транспорт».

Згідно Стратегії соціального та економічного розвитку Одеської області до 2020 року існує низка стратегічних цілей та задач щодо розбудови та модернізації транспортної інфраструктури регіону щодо її озеленення:

➤ Створення сучасної мережі автомобільних доріг загального користування:

✓ Будівництво нових швидкісних автомагістралей, автомобільних доріг загального користування державного значення за пріоритетними напрямками розвитку регіону та за напрямками туристичних маршрутів.

✓ Покращення транспортно-експлуатаційного стану автомобільних доріг, доведення їх до параметрів I категорії.

✓ Реконструкція та будівництво автомобільних доріг місцевого значення.

✓ Створення умов для комфортного і безпечного руху пасажирів.

➤ Модернізація та подальша розбудова портового господарства.

➤ Орієнтованість транспортної інфраструктури на обслуговування туристських потоків.

Головними інструментами провадження цих стратегічних цілей є:

✓ інтерналізація зовнішніх транспортних витрат;

✓ утворення єдиної системи тарифів у галузі автомобільного транспорту;

✓ надання пріоритету інвестиціям у державні залізниці, логістичні центри для комбінованих перевезень, морські каботажні перевезення та внутрішній водний транспорт;

✓ перегляд плану розвитку транс'європейської мережі, під час якого було оголошено, зокрема, про зменшення виділення ресурсів із структурних фондів ЄС на автомобільний транспорт;

✓ лібералізація європейського ринку повітряних і залізничних перевезень.

Процес реалізації цієї регіональної стратегії повинен базуватися на тенденціях до обмеження викидів CO² шляхом установавлення правила про те, що користувач інфраструктури оплачує її технічне обслуговування, а той, хто забруднює довкілля, покриває витрати, спричинені забрудненням.

Стан екологічної інфраструктури. Водозабезпечення та санітарія. Одеська область є однією з найменш забезпечених ресурсами питних вод в Україні, до того ж, більшість родовищ якісної води розташовані в північній її частині. За оцінками фахівців, ситуація щодо водних ресурсів визначається як критична.

Територія Одеської області розташована в межах басейнів рр. Дунаю (24 %), Дністра (16 %), Південного Бугу (8 %) та річок Причорномор'я (52 %). Гідрографічна сітка області включає три великі річки Дунай (довжина в межах області 174 км), Південний Буг та Дністер; середні річки Кодима, Чичиклія, Кучурган, Тилігул, Ко-гильник, а також 1135 малих річок, струменів і водотоків.

В області налічується 55 водосховищ, 1 з яких використовуються для господарсько-побутових і питних потреб.

Водопостачання Одеської області здійснюється як з поверхневих джерел так і за рахунок підземних джерел. В області експлуатується близько 5400 артезіанських свердловин та 212 шахтних колодязів. Поверхневими джерелами держпитного водопостачання населення області є річки Дністер і Дунай, оз. Ялпуг, 2 канали Ізмаїльського управління водного господарства Дунай-Сасик та Латиш.

Питне водопостачання області майже на 72 відсотки за об'ємами подачі води забезпечується за рахунок поверхневих вод. Тому якість води у поверхневих водних об'єктах є одним з вирішальних чинників санітарного та епідемічного благополуччя населення.

Загальний річковий стік поверхневих вод в Одеській області становить близько 208,52 куб. кілометрів на рік середньої водності, з яких лише 0,46 куб. кілометрів формуються в межах області.

Питомі середньорічні ресурси місцевого стоку складають 0,183 тис. куб. метрів на одного жителя, або 13,8 тис. куб. метрів на 1 квадратний кілометр території. Водночас більшість басейнів річок можна віднести до забруднених та дуже забруднених. Поверхневі джерела, що придатні для господарсько-питного водопостачання, це ріки Дністер та Дунай, які протікають вздовж західних кордонів області, отже вони віддалені від основних споживачів води.

Водопроводи, що одержують воду з поверхневих джерел, це:

✓ з ріки Дністер – Одеський водопровід, який подає 550-630 тис. куб. м. води на добу;

✓ з ріки Дунай до 9-ти тис. куб. м. води на добу одержує місто Кілія та до 2-х тис. куб. м. на добу місто Вилкове;

✓ з озера Ялпуг до 7 тис. куб. м. на добу одержує місто Болград.

✓ Всі інші населені пункти області користуються водою з підземних джерел.

Одеська область характеризується слабкою та надто нерівномірною забезпеченістю підземними водними ресурсами, придатними для питного водопостачання. Це 23 родовища (37 ділянок) із затвердженими експлуатаційними запасами в кількості 404,67 тис. м³ на добу. По забезпеченості ресурсами підземних вод Одеська область знаходиться на передостанньому місці в Україні. На одного мешканця припадає 0,29 м³/добу перспективних ресурсів підземних вод (по Україні – 1,1 м³/добу). Основна частина перспективних ресурсів підземних вод зосереджена в північній частині області. Повністю забезпечені підземними джерелами питного водопостачання населені пункти Ананьївського, Балтського, Березівського, Великомихайлівського, Роздільнянського районів, а також на крайньому південному заході міста Ізмаїл та Рені з прилеглими населеними пунктами. Недостатньо забезпечені перспективними ресурсами підземних вод східні та центральні райони (Білгород - Дністровський, Овідіопольський, Комінтернівський, Іванівський, Тарутинський), де вода у багатьох випадках не відповідає питним нормам по сухому залишку, вмісту натрію, хлоридів та інших компонентів. У критичному стані знаходяться південно-західні райони області (Татарбунарський, Арцизький, Саратський, Болградський, Кілійський), де підземні води питної якості відсутні, а ті, що розвідані, потребують додаткової очистки від розчинених солей.

Усього в області за добу відбирається 207,41 тис. м³ підземної води, що становить 28 відсотків загальної кількості прогнозних ресурсів.

Значна частина водопровідно-каналізаційних споруд області: насосних станцій та насосних агрегатів, очисних споруд та водо-каналізаційних мереж, відпрацювала нормативний строк експлуатації, що призводить до підвищених витрат електричної енергії та збільшення собівартості перекачування води і стоків. Загальна протяжність водопровідних мереж області становить 9,08 тис. км, з яких у зношеному та аварійному стані перебуває близько 3,45 тисяч кілометрів мереж, що становить 38 відсотків їх загальної довжини. Протяжність каналізаційних мереж становить 1,42 тис. км, з яких потребують реконструкції 0,49 тис. кілометрів мереж або більше 34 відсотків [55] їх загальної довжини, витоки з яких крім вторинного забруднення водопровідної води стічними водами обумовлюють підтоплення територій населених пунктів. З п'яти існуючих поверхневих водозаборів, де відбувається очищення води до питної якості, на двох водозаборах (міста Кілія та Вилкове) водоочисні споруди знаходяться у незадовільному стані.

В області налічується 45 каналізаційних очисних споруд, з яких 28 очисних споруд, в основному тих, що розміщені в малих містах, селищах та селах, працюють неефективно і не забезпечують належне очищення каналізаційних стоків. З 86 водопровідних насосних станцій потребують капітального ремонту та реконструкції 45 станцій або 52 відсотки. З 122 каналізаційних насосних станцій потребують реконструкції 57 станцій або 46,7 відсотків [55].

Питомі норми водоспоживання в обласному центрі та більшості міст обласного значення перевищують аналогічні показники розвинутих країн у 1,5-3 рази і становлять понад 300 літрів на одну особу за добу, а втрати в системах водопостачання сягають 40 відсотків та більше.

За санітарними показниками область знаходиться в зоні підвищеного ризику, де регулярно виникають осередки захворювання на холеру та вірусний гепатит, що може призвести до масових захворювань не тільки на території області, але і за її межами.

З водоймищ держпитного водопостачання населення протягом 2010 року було досліджено на санітарно-хімічні показники 670 проб води, з них не відповідало нормативним вимогам – 129 проб, що становить 19,25%. На мікробіологічні показники досліджено 537

проб, з них не відповідало нормативним вимогам – 216 проб, що становить 40,2%. Із загальної кількості досліджених проб перевищення санітарних норм по вмісту ЛКП виявлено в 179 пробах (33,3%), збудники інфекційних захворювань та НАГ- вібріони – не виявлені[55].

Основними проблемами водогосподарського комплексу регіону є:

- ✓ Водопровідні та каналізаційні споруди знаходяться у поганому стані.

- ✓ Тарифи на послуги питного водопостачання та водовідведення не відшкодовують витрат на їх виробництво, не враховують інвестиційної складової на модернізацію водопровідно-каналізаційного господарства, що обумовлює збитковість функціонування галузі в цілому та поступовий її занепад.

- ✓ Позалімітне споживання електроенергії. Вартість електричної енергії є основною складовою собівартості води господарсько-питного призначення та відведення і очищення каналізаційних стоків, тому впровадження заходів з енергозбереження є одним з основних завдань модернізації водопровідно-каналізаційних споруд.

Розв'язання вищезазначених проблем дасть змогу не лише зекономити кошти для інвестування робіт з реконструкції систем питного водопостачання та водовідведення, а в подальшому упорядкувати тарифи на питну воду у бік їх зниження.

Споживання води в області на господарсько-питні потреби складає близько 792 тис. куб. м на добу, з яких 572 тис. куб. м забирається з поверхневих джерел і лише 220 тис. куб. м – з підземних.

Централізоване господарсько-питне водопостачання населення області здійснюється з 868 водопроводів, з них 34 комунальних, 284 відомчих і 550 сільських. Одночасна довжина водопроводів склала 40 тис.км. У середньому на кожного жителя області припадає 45,2 куб.м. води, відпущеної водопровідними господарствами. Питома вага очищеної води в загальному обсязі поданої води складає 84,4% (у міській місцевості – 89,9%, тоді як у сільській – лише 2,9%. У м. Одеса – 99,8%, м.Ізмаїл - 99,9%, м. Білгород-Дністровський – 93,0%) [55].

Насосні станції централізованих систем питного водозабезпечення нараховують 86 одиниць; розподільні мережі складають 9087 км., з них - 3451 км або біля 38% знаходяться в

аварійному або поганому стані. Забезпеченість населених пунктів централізованими системами водопостачання становить 60%. Всі міста і селища міського типу мають водопровідні системи, забезпеченість сіл - лише на 57%. Переважна більшість сільського населення користується децентралізованими джерелами (окремими артезьями та криницями). Близько 150 населених пунктів частково або повністю користуються привізною водою, крім того, сільське населення користується водою з 2,3 тис. колодязів громадського водокористування.

В області налічується 5,2 тис. артезьянських свердловин, в більшості з яких за останні 50 років знизився рівень води у водоносному горизонті на 5-25 метрів, дещо збільшилась мінералізація та погіршилась якість води.

В деяких населених пунктах вода з артезьянських джерел за окремими хімічними показниками не відповідає державному стандарту на питну воду.

Найбільш потерпають від нестачі питної води мешканці південних районів, що розташовані в міжріччі Дністра та Дунаю, де в багатьох населених пунктах артезьянська вода непридатна для питного водопостачання.

Регіон характеризується одним з найбільших показників скидання стічних вод у поверхневі водойми, при цьому питома вага скидів, що не відповідають санітарним вимогам становить 66,7%.

Каналізаційні насосні станції централізованих систем водовідведення налічують 122 одиниці; каналізаційні очисні споруди-45 одиниць, з них 28 або 62% знаходяться в аварійному стані.

Одним з шляхів подолання вищезазначених проблем є створення санітарно-захисної зони, метою якої є відокремлення джерел виділення шкідливих речовин, запахів, підвищених рівнів шуму, вібрації, ультразвукових і електромагнітних хвиль, електронних полі в, іонізуючих випромінювань від території житлової забудови.

У межах санітарно-захисних зон забороняється будівництво житлових об'єктів, об'єктів соціальної інфраструктури та інших об'єктів, пов'язаних з постійним перебуванням людей.

Зокрема не можна допускати розміщення:

✓ житлових будинків з прибудинковими територіями, гуртожитків, готелів, будинків для приїжджих, аварійних селищ;

✓ дитячих дошкільних закладів, загальноосвітніх шкіл, лікувально-профілактичних та оздоровчих установ загального та

спеціального призначення зі стаціонарами, наркологічних диспансерів;

- ✓ спортивних споруд, садів, парків, садівницьких товариств;
- ✓ охоронних зон джерел водопостачання, водозабірних споруд

та споруд водопровідної розподільної мережі.

Не допускається використання для вирощування сільськогосподарських культур, пасовищ для худоби земель санітарно-захисної зони підприємств, що забруднюють навколишнє середовище високотоксичними речовинами та речовинами, що мають відтерменовану дію (солі важких металів, канцерогенні речовини, діоксини, радіоактивні речовини та ін.).

На практиці це відбувається таким чином, що чим більше підприємство викидає забруднюючих речовин в межах певного об'єму повітря, то на стільки ж збільшиться їхня концентрація в відповідному повітряному басейні, що по напрямку розповсюдження залежить від швидкості та напрямку вітру.

Таким чином, таке перевищення гранично допустимих викидів приводить до перевищень граничнодопустимих концентрацій на межі санітарно захисної зони підприємства. Зауважимо, що за перевищення гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин підприємство штрафується, проте за перевищення гранично допустимих викидів в забруднюючих речовин згідно законодавства підприємство притягується лише в тому випадку, коли порушить такі встановлені дозволи на викиди.

Втім в силу використання підприємствами застарілих методів виробництва вкрай складно дотримуватись встановлених екологічних нормативів.

Погодження таких дозволів особливо на великих підприємствах здійснюється з врахуванням економічних факторів діяльності таких підприємств, оскільки вирішити дане питання зупинкою діяльності, може спонукати появу окремих економічних проблем в певних регіонах. З врахуванням так званого економічного фактору законодавець в принципі дозволяє порушення певних нормативів за крайньої необхідності, якщо таке не завдасть шкоди довкіллю та буде найближчим часом доведене до меж встановлених законодавством.

Резюмуючи вищевикладене, можна зробити висновок про те, що екологобезпечне водозабезпечення регіону можливо лише за умов: підвищення рівня інвестицій для здійснення екологічної політики за допомогою створення сприятливих макроекономічних умов;

реконструкції та модернізації водогосподарського комплексу з урахуванням екологічного фактора; радикальної зміни структури підпорядкованості водогосподарських систем; впровадження органами місцевого самоврядування місцевих екологічних податків для підприємств, які регулярно перевищують нормативи скидів шкідливих речовин у водні ресурси регіону або використовують екологічно небезпечні технології, матеріали і речовини. На сьогодні вже існує достатня законодавча база з цих питань, але відсутні регуляторні механізми її активізації на регіональному рівні.

«Зелені робочі місця». Одним із наслідків розвитку «зеленої» економіки є створення «зелених» робочих місць, які на думку експертів визначаються як вид діяльності в сільському господарстві, промисловості, сфері послуг і адміністрації, який вносить свій внесок у збереження або відновлення якості навколишнього середовища.

Зелені робочі місця створені у багатьох галузях економіки від енергопостачання до переробки відходів і від сільського господарства і будівництва до транспортування. Завдяки зеленим робочим місцям і застосування високо технологічних стратегій вдається скоротити споживання енергії, сировини та води, звільнити економіку від вуглецевих речовин і знизити викиди тепличних газів, мінімізувати будь-які форми забруднень або скоротити кількість відходів виробництва, захистити і відновити екосистему і біологічне розмаїття.

Зелені робочі місця грають вирішальну роль при скороченні наслідків впливу економічної діяльності на навколишнє середовище. Це скорочення є послідовним, і різні види робіт вносять в цей різний вклад. Наприклад, вклад робітників, зайнятих на виробництві автомобілів з паливно-ефективними або гібридними двигунами, по зниженню викидів транспорту буде нижче, ніж внесок тих, хто працює в системі громадського транспорту. Крім того, те, що сьогодні вважається паливно-ефективним, через десять років вважатися таким вже не буде. Таким чином, поняття зеленого робочого місця не є абсолютним, але «відтінок» зеленого присутній, і з часом це поняття все більш набуває актуальності.

Проведений аналіз експертами Європейського союзу був сконцентрований на шести секторах економіки, які вважаються важливими з точки зору парникових викидів і використання натуральних джерел для сировинних матеріалів, а також їхнього внеску в розвиток економіки. У той же самий час ці сектори є

джерелом зайнятості та доходу: енергопостачання, зокрема поновлювані джерела енергії, будівництво, транспорт, базові галузі промисловості, сільське і лісове господарство.

Незважаючи на відсутність даних, особливо з країн, що розвиваються, вже сьогодні існують мільйони зелених робочих місць в промислово-розвинених країнах, країнах з економікою, що розвивається і країнах, що розвиваються, таких як:

Енергопостачання - поновлювані джерела енергії: в цьому секторі за останні роки було створено понад 2.3 мільйонів зелених робочих місць, а проте з їх допомогою виробляється тільки 2 відсотки світової енергії. На вироблення енергії за допомогою вітру зайнято близько 300,000 чоловік, 170,000 осіб працюють у виробництві сонячної електроенергії, 600,000 чоловік - на виробленні теплової сонячної енергії, більша частина з яких працюють в Китаї. У країнах з активною позицією щодо просування поновлюваних джерел енергії було відзначено зростання зайнятості в цьому секторі. Наприклад, у Німеччині кількість робочих місць збільшилася майже в чотири рази і досягло 260,000 за менш ніж десятирічний період [111].

Транспорт є джерелом життєвої сили глобальної економіки. Поки додаються зусилля по скороченню забруднення навколишнього середовища від автомобілів, громадський транспорт пропонує системи з більш низькими викидами і великою кількістю зелених робочих місць. Тільки 250,000 робочих місць, створених на виробництві по випуску автомобілів з високоефективними двигунами, низьким рівнем забруднення і невеликими викидами, можуть вважатися зеленими порівняно з 5 мільйонами робочих місць на залізницях Китаю, Індії та Європейського Союзу, і мільйонами робочих місць на громадському транспорті по всьому світу.

Залізничі також можуть бути згадані як джерело зеленої зайнятості. На жаль, у багатьох країнах за останні десятиліття залізничному транспорту приділялася не дуже велика увага. Перевага віддавалася автомобілів, вантажівок і літаків. Зайнятість, як в експлуатації залізничних ліній, так і у виробництві локомотивів і рухомого складу різко скоротилася.

Статистика зайнятості по міському громадському транспорту є неповною і має тенденцію значно відрізнятись від міста до міста і від країни до країни. Проте, статистика показує, що близько 1.3 мільйона чоловік працюють в системі громадського транспорту в

Європейському Союзу і в США [111]. Громадський транспорт - це зростаючий сектор в низьковуглецевій світі, особливо в мега-містах світу, що розвивається. Транзитні швидкісні системи автобусів вводяться в експлуатацію в усіх більших кількостях міст світу, пропонуючи надійний і помірний за ціною вибір громадського транспорту. Для того, щоб знизити забруднення повітря, є реальна можливість створити зелені робочі місця по модифікації автобусів з дизельними двигунами, замінюючи їх двигунами, що працюють на стиснутому натуральному газі, або на гібридно-електричних двигунах. У Нью-Делі введення в експлуатацію в 2009 році 6.100 автобусів з двигунами, що працюють на стиснутому газі, дозволить створити 18.000 нових робочих місць [111].

Базові галузі промисловості та переробка: промислові галузі, що виробляють залізо і сталь, алюміній, цемент, гуму та папір споживають велику кількість енергії і використовують велику кількість сировинних матеріалів при відносно малій пропорції глобальної зайнятості та великих викидів тепличних газів. Озеленити базові галузі дуже важко. Тільки близько 300.000 робочих місць у виробництві заліза, сталі та алюмінію мають легкий «наліт» зелені.

Сільське господарство досі є єдиним найбільшим підприємцем у світі. Всього в ньому зайнято 1.3 мільярда фермерів і сільськогосподарських робітників. Десятиліття зневаги і низьких цін на фермерську продукцію призвели до нестійкого використання земельних угідь, поганим робочим місцям та низькими доходами, що перетворило фермерів і сільськогосподарських робітників у найбільший контингент бідних людей у світі. Сільське господарство в чомусь залежить від зміни клімату, але, в той же самий час, вносить свою велику лепту в нього. Воно також є найбільшим споживачем і забруднювачем води, воно вирубує ліси і сприяє втратам біологічного розмаїття. Сьогоднішня статистика не має можливості підрахувати кількість зелених робочих місць в даному секторі, але науковці зауважують про значний потенціал в цій галузі, що підтверджується стійкою практикою, що застосовується на виробничих сімейних фермах, при виробництві органіки та успішної адаптації до змін клімату.

Однак, на сьогодні в Одеській області відсутня практика впровадження «зелених» робочих місць, в зв'язку з недостатньою модернізацією та розбудовою промисловості регіону.